

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

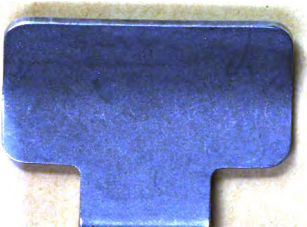
Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

Digitized by Google

Handwritten scribbles or marks at the bottom left of the page.

190 F-4

90
4
TAAL- OUDHEID.

EN

OORDEELKUNDIGE

MENGELSTUKJES.

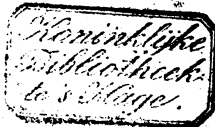
DOOR

ANTONIUS DE ROOY

TE DORDRECHT.

Gedrukt bij PIETER VAN BRAAM, Boek-
verkooper, 1774.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

1900

PHYSICS

PHYSICS

1900

PHYSICS

PHYSICS

PHYSICS

PHYSICS

PHYSICS

PHYSICS

B E S C H E I D E N

L E E Z E R !

EEn' en andere Sneede van dit Werkje is reeds voor en naa het *Public* in de *Maandlijksche Bbekzaale der Geleerde Weereld* meede gedeeld; en zouden dezelve moogelijk door mij nooit wederom der Drukpersse zijn overgegeeven; waare ik niet meer dan eens vriendlijk verzocht en aangefpoord, om deeze Stukjes, in eenen Bundel bij een gezaameld, aan het licht te geeven.

Ik biede U derhalven dezelve aan, eenigzins vermeerderd, en met bijvoeging van zommige andere Vertoogen.

Vind Gij er iets in, 't geen U eenigermaate kan behaagen, of van nut zijn, weet het dank den geenën, die mij tot de Uitgaave deezer Snipperingen hebben opgewakkerd.

Bij

BESCHEIDEN LEEZER!

Bij de *Aanmerkingen* op eenige Woorden, bij KILIAAN te vinden (welke ik hier opgeeven, zoo als ze mij in mijne Aanteekeningen voorkwaamen) hadde ik noch een grooter Lijst van verscheiden' oude Bewoordingen, meede door Denzelfden te boek geslaagen, kunnen voegen; deels, om aan te wijzen, waar mij dezelve nu en dan onder het leezen zijn ontmoet; deels, om te betoogen, dat veele Woorden, bij Hem voorkoomende, en die in dit, of dat, gedeelte van ons *Neederland* in onze tijd, onbekend, of in onbruik zijn, echter in andere oorden Deszelfs noch ten huidige daage in de gemeene Spraake gebeezigd worden: doch hebbe om reeden, nu niet te melden, best geoordeeld, dezelve voor eene andere gelegenheid te spaaren.

Vergenoeg U derhalven met het tegenwoordige; verschoon deszelfs gebrekkige, en vaar bestendig wel!

ANT. DE ROOY.

DORDRECHT,
16 van SPROKKELM.

1774.

BLAD-WIJZER

DER

MENGELSTUKJES.

Aanmerkingen, op zómmige *Woorden* in *KILIAN's Woordenboek*. Bl. 1.

Verhandeling, over de *Naams-reeden* van *LOUW- en SPROKKEL-MAAND*. 22.

Onderzoek, over de *Naams-oorsprong* van de *Woorden*, *WEEM, GERVKAMER, en PAPIENFOEL*. 31.

Vertoog, over de *Woorden*, *OIRCONDE, KACKEMICK, KINDERMANSTIK, HORSPELINDE PATELE, en SONNE-LEEN*. 39.

Aanmerking, over *GENES. Hoofdst. XXXIX, Vs. 6*. 44.

Aanmerking, op *MATTH. Hoofdst. XXV, Vs. 6*. 45.

Onderzoek, over het *Woord CHARIVARIUM*. 47.

Onder

BLAD-WIJZER DER MENGELSTUKJES.

Onderzoek, naar de Reeden, waarom de Romeinsche Soldaaten den HEILAND 's Kruige hebben afgelocht, en aan SIMON van CYRENEN opgelegd. Bl. 51.

Onderzoek, naar de Reeden, waarom de Jooden de eerlijke Begraaffenis van J. CHRISTUS niet hebben zoeken te beletten. 55.

Aanmerking, op MATTH. Hoofdst. XXVII, Vs. 65. 60.

Gedachte, over de Oirfprong der PINXTER-BLOEMEN. 62.

Aanbangzel, over MATTH. Hoofdst. XXVII, Vs. 66. 68.

D R U K - F E I L.

Bladz. 44, Reg. 8, van beneeden, staat, Vs. 59, Lees, Vs. 9.

M E N.

MENGELSTUKJES.

AANMERKINGEN

op zommige Woorden in

KILIAAN's Woordenboek.

BLAD, BLADE. *Ufusfructus, bladum.* Voss. *Vit. Serm.* II, 3, en 24, leerd ons, dat het zoo veel beteekene als *kooren* of *graan*, 't geen gezaaid word; ofte ook 't *uitspruitzel* van eenige plant. Van hier de spreekwijze: *Hij heeft er maar de BLADEN* (vruchtgebruik) van.

BOEL, BOEDEL, INBOEL. Naar alle waarschijnlijkheid afkomstig van 't Hoogduitsch *Beuth-theil*, of, gelijk wij zouden zeggen, *Buit-deel*. Zie ANT. MATTHAEUS, ad *Annal. Egmundan.* pag. 201.

BOLE, BEUL, *Carnifex*. Is ongetwijfeld 't zelfde als *bodel*, of *beudel*, waar voor men thands zegd, *Pedel*. Zie Voss. *Vit. Sermon.* II, 3, en III, 2. Want schoon het ambt van eenen *Pedel* tegenwoordig veel verschild van 't *Beuls-ambt*; echter schijnd het ouwlings 't zelfde geweest te zijn. *Boedel*, voor *Stadsbode*, vinde ik bij DUMBAR *Beschrijv.* van *Deventer I. Boek*, *Hoofdst.* 3.

A

BOR-

* M E N G E L S T U K J E S .

BORghERLICK. *Civilis, etc.* Op dit woord hebbe ik niets aan te merken; dan alleen, dat het ~~zelve~~ in een geheel andere, dan de gemeene, beteekenisfe schijnd genoomen te moeten worden in het *oude Recht* van 't *Pelser-gilde* te *Deventer*, bij **DUMB.** I *Boek*, *Hoofdst.* 8. naamelijk voor een, die *te borge koopt*. Of zoude men daar mogelijk moeten leezen, **ONBORGERLICKER**? Dus vinde ik **ONPRIESTERLIJK** *leeven leyden*, bij **VAN HEUSSEN** *Oudbeed. van 't Bisd. Devent. I. D. Bladz* 551.

DEURPEL, *Limen*, — **KILIAAN** meend, dat het zoo veel zij, als **DEURPAAL**: doch ten onrechte. Het woord *Durpilum* komt voor in de *Salifche Wet*, bij **Voss.** *Vit. Sermon.* II, 6. Ik denke, dat het woord zij r' zaamengefeld van *dore*, *deure*, en *pila*, een stuk *steen*, in welke beteekenis dit woord bij **VIRGIL.** *AEn.* IX, 711, en bij andere *Schrijvers*, voorkomt, en waar van *pilaar*.

DOODKLEED, *Amiculum ferale*, caet. Dit placht men in *Gelderland* te noemen, *Hennekleed*. **M. HAMCON.** in *Fris.* pag. 76, *versa*, leerd ons, dat **HUNNE** bij de oude *Friesen* eenen *dooden* beteekende: zoo dat **HUNNEBEDDEN** eigenlijk zijn *doodbedden*, of *begraafplaatzen*; en dus niet genoemd na zeeker *grof* en *sterk volk*, **HUI-NEN**, gelijk *zommige* willen. Zie **L. SMITS** *Schatkamer*, *Bladz.* 326.

DWAELE, **DWEYLE**. Koomt hier bij **KILIAAN** voor als *mappa*, een *servet*; en als *mansile*, een *tasellaaken*. Zoo vinde ik het in 't *oude Stadrecht* van *Deventer*, bij **DUMB.** I. *Boek*, *Hoofdst.*

14. Bl. 171. — een pair slaepplaken, ene daken, ene DWELE, een iorkussen, een stoel myt eenen kussen, syn tafele myt een tafellaken ende myt ener DWELÉN gedecket. Dus beteekende dan oudtijds *dweil* in 't algemeen een vierkante lap, 't zij grooter of kleiner, of van wat stoffe gemaakt. Mij kooft te binnen, dat men te *Arnhem* bij eene begraafenis de spreekmanier heeft, *den DWEL verteeren*, dat is, 't geen men geeft aan de geenen, die een lijk ten graave gedragen hebben: zijnde mischien deeze spreekwijze hier uit ontstaan; om dat een ieder Gild of Broederschap aldaar, gelijk ook elders, eenen dooden onder hen gewoon is ten graave te brengen: en heeft moogelijk ouwlings een iegelijke Broederschap (gelijk op zommige plaatsen een *doodbaar*) een bijzonder kleed (DWEL) gehad, waar meede de doodkiste overdekt werd; en welk kleed men voor die tijd te leen gaf; waar voor dan door de naaste vrienden eenig geld ter *verteeringe* gegeeven werd.

ELF, *undecim*. Ik vinde hier voor EYNLEF, in oud *Hoog-Duitsch*, bij DUMBAR, *Devent*.

IV. Boek, *Hoofdst.* 24. Bl. 578.

GOENS-DAGH, voor *Woensdag*. Dus vind ik dit woord geschreeven in een *oude Brief*, bij den *Hoog Gel. Heer JOAN. CANNEGIETER*, in zijn *WELEds. Observat.* pag. 452. En word noch zomtjids zoo in *Gelderland* uitgesproken.

———— WODENSDAG. Zie hier over *SCHED. de Diis German.* Cap. 5: *Woendesdages* vinde ik bij *VAN HEOSSE. Oudbeden van 't Bisd. Devent.* II. D. Bl. 195.

A. 2. GRUID.

GRUIDGELD. Met de beschrijving, die **KILIAAN** hier van geeft, stemd genoegzaam overeen **JAC. CRUQUIUS** in de *Opdracht van Horatius*. Zie ook den *Wel Ed. Gestr. Heer P. H. VAN DE WALL*, *Handoesten van Dordrecht*, I. D. Bl. 151.

HAEG-POORTER, BUYTEN-POORTER, Civis paganus, suburbanus. Zoude mischien daarom een der Stads poorten te *Campen* genoemd worden de *Haeg-poort*? Althands deeze Poort is in de nabuürschap van een der Kerken, welke meede aan 't eene uiterste der Stad gelegen, de *Buitenkerk* genaamd word. Moogelijk heeft dat gedeelte der Stad voorheen een *buitenbuurt* geweest.

HALM-GOEDINGE DOEN, den HALM SCHIETEN. *Infestucare*, caet. Hoe dit bij onze Voorouders toeging, zie bij den Hoog-Geleerden Heere **J. CANNEGIETER** *Observ. Cap. 16. § 3.* Echter ben ik het met **ZIJN WEL ED.** niet eens, wanneer Hij, § 4, meend, dat het woord **SCOTATIO** zoude moeten afgeleid worden van *schieten* (den *balm*). Denke, dat dit woord is afgebracht van *schoot* (*sinus*) blijkende het, uit het geene **ZIJN WEL ED.** uit **DÜ CANGE** aangevoerd, klaar; dat ouwlings, bij de verkoop en overdracht van eenig land of grond, den koper een handvol aarde in den **SCHOOT** des mantels of kleeds, door de bijzijnde getuigen uitgespannen en vastgehouden, geworpen wierd; waar van deeze plechtigheid de naam van **SCOTATIO** gekreegen heeft. En blijkt dit noch nader uit de *Salische Wet*, door **ZIJN WEL ED.** daar ter plaatze meede aangehaald: gelijk ook uit het woord *laisowerpire*, (in den *schoot* werpen) waar over zie **Voss. Vt. Sermon. II, 23.**

HANDMAAL, *Forum competens*, caet. Elders genoemd *Heimaal*. Zie VAN HEÛSS. *Oudbeed. van Devent.* II. D. p. 249. Over het woord *mael* (*mallus*) Zie Voss. *Vit. Sermon.* II, 12. Doe er bij A. MATTHAEUS, ad *Annal. Egmund.* pag. 219.

HEYN, HEUNSLYF, HEYN MET DE BELLEN, — *Scombrus*. Waarom men deezen Visch *Heyn met de bellen* genoemd hebbe, is mij onbekend. Zoude moogelijk (schoon *Scombrus* geen *Steur* beteekene) van deezen Visch ook 't vertellingje van de zoogenaamde *Camper Steur met de bel* ontstaan zijn? Mij staat voor, dat men mij in mijne kindsheid een deuntje placht voor te zingen, van *Hans*, of *Hein*, *met de bellen*, en *Peter met de steutels*:* zeekerlijk noch

A 3

(*) Van hoe weinig aanbelang dit zomnigen ook mooge toefchijnen; zoo ben ik echter van gedachte, dat geen zaak zoo gering is, of ze verdiend nu of dan eenige opmerking, schoon ze bij de meesten gemeenlijk, of worde voorbijgezien; of in den eersten opslag als een kleinigheid, of beuzeling, aangemerkt. Van dit soort zijn verscheiden zaaken, die onder ons in gebruik zijn, zonder dat zij, of derzelver oorsprong, bijna bij iemand worden opgemerkt. Om ter staaving van dit gezegde maar een gering voorbeeld daar te stellen: Waar koomt de gewoonte van daan, dat in de Kinderschoolen de Meesters of Meesteressen, wanneer zij, ter gelegenheid van de groote Feestdagen, den kleinen knaapen *vrijbos* geeven, dezelyen hoofd voor hoofd, of met een stokje, of met de bloote hand, een *klapje geeven*? Is hier in noch niet een zweem van de oude Romeinsche MANUMISSIO der slaaven; die insgelijks, hun eigen meesters wordende, een klap om de ooren kreegen; en dus uit de hand, *z. i.* uit de *macht*, hunner Heeren werden uitgeslaagen, gelijk men noch in die Schoolen zegd: de *kinderen uit slaan*, voor; aan dezelve *vrijbos*, of *speeldag*, geeven?

6 MENGELSTUKJES.

een overblijfsel van die eenvoudige tijd, toen men ter eere der *Kerkheiligen* telkens liedekens opdeunde. Het is bekend, dat *Petrus*, aan wien de sleutelen des Hemels waaren toevertrouwd, een *Visser* was: alwaarom hij als de *Beschermbeilig* der Vischers is geëerd geworden. *Campen* is altijd zeer geroemd geweest wegens den schoonen vischvangst: dus dunkt mij, dat in dit een en ander iets is, 't geen na de oudheid riekt; en 't welk ik anderen, die 't mocht lusten, ter verdere naspeuring overlaate.

INSEGHEL, *Sigillum*. Dus vinde ik dit woord bij DUMBAR, *Devent.* IV. B. *Hoofdst.* 20. *Mit airkunde des vorgesegelt myt onser Keyserliken Majestaid INSEGELE*, enz. En bij SCHOTAN: *Chron. van Friesl.* Bl. 286. en 294. INGESE-
GEL, bij den zelfden DUMBAR, Bl. 547. en 558. *inge*; voor *in*; gelijk *inghe-dom* bij onzen KILIAAN, waar voor men thands zegd *inge-wand* of *in-gowand*: en dus ook *ingbert zee*, voor, *in zee*, mede bij DUMBAR, I. B. *Hoofdst.* 1. Bl. 3.

KAET, **QUAET**, **KEET**, *Eluvies*, *limus*, caet. Ongetwijffeld afkomstig van 't *Hoog Duitsch*, *kotb*; waar van ook *kotzen* (*vomere*) en moogelijk ook *kotel*, of *keutel*. En dat men zeide, **KAET**, is daar uit ontstaan, om dat men ouwlings veeltijds *a*, voor *o*, gebruikte, gelijk in *Gades*, voor *Godes*; *aver*, voor *over*; *baven*, voor *boven*; *apen*, voor *open*: welke schrijfmanner in oude Stukken wel eens eenige dubbelzinnigheid of duisterheid veroorzaakt. Zou vinde ik bij meergemelde DUMBAR, Bl. 28. *la-ven*, voor *loven*; Bl. 161, *bedragen*, voor *bedrogen*; Bl. 478, *koelbaven*, voor *koolboven*; Bl.

632, *haefen*, voor *bosen*; en meer dergelijke. KATEYLEN, KATEELEN, *Bona mobilia*, caet. 't Geen KILIAAN hier noemd, het BESTE KATHEYL, word bij DUMBAR, *Devent. I. B. Hoofst. 5.* Bl. 22 uitgedrukt, *een des besten*; en dus ook in een oude Gift-brief van GERARD III. Graaf van Gelderland, bij SMETIUS *Oppid. Batav. p. 130, unum optimum quid de possessione*, zijnde het *beste stuk buisraad, kleea*, of dergelijke, 't geen iemand recht hadde om uit de nalatenschap eenes overleedenen voor zich uit te kiezen. Van hier moogelijk de spreekwijze, om iemand te prijzen: *gij zijt een van de besten.* A. MATTHAEUS ad *Annales Egmundan.* pag. 201. leerd ons onder anderen, dat dit recht van een keuze te doen zoo verreging; dat men den overleedenen, indien hij niets naliet, de eene hand afneed, en den geenen, die 't recht van 't beste stuk uit te kiezen had, aanbod: 't welk men dan de *doode band* noemde.

KAVERSUENE. Zie over dit woord P. H. VAN DE WALL, *Handvest. van Dordr. I. D.* Bl. 182.

KERSTPEL. Zie over dit woord *Nieuwe Bijdraag. II. D.* Bl. 397. Waar mede overeenstemd NANNIUS, *Miscell.* pag. 307. Ik vinde *Kerspellade*, bij VAN HEUSSEN, *Oudb. van Devent. II. D.* Bl. 608.

KEUR, *Arbitrium, Sententia arbitri*, caet. Zie over dit woord P. H. VAN DE WALL, *Handv. I. D.* Bl. 23.

KEURMUT, *Tributi genus*. Zie hierover A. MATTHAEUS, ad *Annal. Egmund.* p. 201. Van daar *Keurmeedig*, dikwils in de oude Stukken voorkomende: waar voor ik vinde, *Keurmuetscb*, bij den *Wel Ed. Geskr. Heer J. C. VAN HASSELT, de*

Jurisdicf. Criminal. Geſr. pag. 136, ook *Keur-
muntſch*, Bl. 140. beteekenende zoodanig een,
uit wiens roerende goederen 't beſte ſtuk uitge-
koozen mocht worden. *Keurmeedig* is dus t' zaa-
mengesteld van *Keur* en *meedig*, afkomſtig van
MEEDEN, *locare, conducere*: waar van noch
mee- of *miepenning*. Zie KILIAAN, op *miete*.

KNYF, *Culter, Gladius*. Was dus niet alleen
een *gemeen mes*; maar ook een zoort van *dee-
gen*. Zie weder P. H. VAN DE WALL, *Handveſt*.
L. D. Bl. 167. Tot naader bevestiging van 't
geen Zijn WEL ED. GESTR. daar zegd, kan die-
nen: dat het niemand, 't zij burger, of vreem-
deling, vrijſtond binnen *Deventer* een *mes* te
draagen dat langer was, dan 't geen aldaar voor
't *Stadhuis* en *Stadspoorten*, tot een *model* was
opgehangen. Zie DUMBAR, in zijne *Befchrijv.*
van die Stad, I. B. *Hoofdf.* 14. Bl. 166. En is
mij bericht, dat er te *Arnhem* noch ten huidigen
daage zulk een ijzeren *mes* bij de Ingang van 't
Raadhuis hangd: gelijk ook voor 't *Stadhuis* te
Bolsward.

KOERD, KOORD. *q. d.* KOEHERDE — *Bu-
bulcus*. In 't Hoog Duitsch *Kubirt*. Men noemt
noch heedendaagsch op de *Veluwe*, KOERD,
een man, die daags op 't gemeene veld, waar
op 't vee gedreeven wordt, 't opzicht over het
zelve heeft, en welke 'smorgens door 't bla-
zen op een horen, een teeken geeft van zijn
aankomſt; waar op dan de boeren hun vee uit
de ſtallen drijven: gelijk hij weederom 'savonds
op zijn horen blaast; wanneer de ſtallen wor-
den geopend om 't vee binnen te laaten.

KOERER, *Speculator*. Van 't Werkwoord
koe-

koeren afkomstig. Men noemd in *Gelderland* den *Toorenwachter* noch ten huidigegen daage KOERD. Hier van heeft ook 't KOERHUIS bij Deventer zijn naam: beteekenende een *wachtbuis*, gelijk reeds door DUMBAR is aangemerkt, zie zijne *Beschrijv.* op pag. 25.

KOOLHOF, zeer wel door KILIAAN vertolkt, *Hortus olitorius*: wijl men oudtijds onder *kool* allerlei warmoes en groentens verstond: dus leeze ik in 't oude *Stadrecht* van *Deventer*, bij DUMBAR, pag. 167. *Off ijmant den anderen schade dede an tuine*, (omtuininge) *an willigen*, an KOEL, *off aefft*, (oofft) *dair klage van queme* enz. en dus komt bij denzelfden 't woord KOOLHOF, voor *moestuin*, ook voor op pag. 640.

KORENBIJTER, *Scarabaeus capitosus*. Te *Dordrecht* zegd men *Korenbout*; mogelijk voor, *kop-rombout*. Zie KILIAAN beneeden op, *rombout*.

KOORDE-WAGHEN, *Sarracum*, caet. Beeter KRODE-WAAGEN, gelijk beneeden bij KILIAAN, van 't werkwoord KRODEN, noch in *Friesland* gebruikelijk. Waar voor men met verzachting van de letter *d* zoude zeggen KROJEN, en daar van KROI- of KRUIWAAGEN: gelijk men dus in zeer veele woorden de *d* met *j* verwisfeld, als, in *majen*, voor *maden*, *metere*; *zajen*, voor *zaden*; *serake*; *najen*, voor *naden*, *confuere*; van 't *Zelfstandig naad*, waarom ook KILIAAN beneeden wel aanmerkt, dat de *Duitschers* beeter zeggen een *nadel*; dan wij *Neederlanders*, een *naalde*.

KOVEL, *Cucullus*. Een soort van *sofquaderkap*

pe. Van hier het gemeene zeggen: *Kap en KOVEL verteeren*, d. i. alles, of 't geen dierbaar is. Ouwlings kreegen de hooge Ambtenaaren te *Nymegen* Stadsweege diergelijke KOVEL, als een *plechtgewaad*, gelijk SMETIUS in zijn *Oppid: Batav.* pag. 71. ons bericht, met bijvoeginge: dat op *Paaschtijd* gemelde Ambtenaaren beneevens de Stadsbedienden diergelijke KOVEL (welks beschrijving hij ons ter genoemder plaatze geeft) plachten te draagen. Zeekerlijk een zeldzame gewoonte: doch het was ongetwijfeld een teeken van de uiterste armoede, en strekte tot groote schande, gemelde KOVEL te verkoopen, of te verpanden; en dus is 't licht te bevroeden, dat niemand hier toe kwaame, dan in de dringendste nood: eeven gelijk het den Ridder te *Rome* tot groote oneere verstrekte den gouden ring, als zijnde hun *ordensteeken*, er aan te waagen, naa dat zij hunne andere goederen reeds met slempen en brasfen hadden door de keel gejaagd: waar van JUVENAAL, *Satyr.* XI, 43.

*Talibus a dominis post-cuncta novissimus exit
Annulus, ———*

MOEDWIL. Dit woord vinde ik in eenen goeden zin gebruikt bij P. H. VAN DE WALL, *Handvest: I. D.* pag. 67. en 201. insgelijks bij VAN HEUSSEN, *Oudbeed. van Devent.* II. D. pag. 249.

MOMBOOR. Zie hier over *Nieuwe BYDRAAG: II. D.* pag. 169, en Voss: de *Vit: Sermon: II,* 12.

OBLIJE, OUWEL, Obelia, caet. Zeer wel zet
KILI-

KILIAAN dit woord, onder anderen, over, *oblata*, van 't Latijnsch *offerre*, waar van ook ons Neêrlandsch *offeren*: gelijk de *Hoog Duitschers* een *oblie* ook *oblat* noemen: zijnde dit woord zeekerlijk zijn afkomst schuldig aan de Roomsche Kerk, zeederd men daar het lichaam van CHRISTUS in de gedaante van zulk een *ouwel*, of *oblie*, geofferd heeft: en dus niet aan de *obeliae* der Ouden, waar van CAELIUS RHODIGINUS, door KILIAAN aangetoogen, gewaagd, *Lectio: Antiq: Lib. I, cap. 16.* Zie ook STUCK: *Sermon: Convival: Lib. II, cap, 8.* Doch, dat men gemeenlijk zegd, *oblije*; is daar uit ontftaan, dat men ouwlings, voor *oblat*, met verzachting van de *t*, zeide *oblaij*; 't geen door een andere tongval word uitgebracht, *oblie*, of *oblije*.

ONVLAET, *Displicentia*, *obscœnitas*, caet. Word gemeenlijk kwaalijk uitgesproken, ONVERLAAT. *Het is een rechte ONVERLAAT.* Het woord is afkomstig van 't HOOGDUITSCH, *unflat*. ONVLEDIGHEID komt voor bij DUMBAR, *Devent. pag. 479.*

OOGHE — *Insula*. Zie ook ALTING: *Notit. Germ. Infer. P. II. pag. 207*, en M. HAMCON: in *Fris. pag. 90.* Schoon deeze meend, dat men *eiland* zegge, naar de gedaante van een *eij*: zoude echter denken, dat men oudtijds daar *eeg*, of *eij*, voor *oog*, gezeid hebbe.

OOM, *Consanguineus*. KILIAAN bericht ons, dat het een oud *Duitsch* of *Saxisch* woord zij, 't zaamengetrokken uit OHEN, of OHEM: en dus vinde ik ook bij VAN HASSELT, de *Jurisd. Criminal. Gelr. pag. 15.* *Den Hochgebornen Ar-*

Arnolden Hertzogen zu Gelren, onseren Lieben OHEIM und Fursten.

OOR, *Soboles et Haeres*, caet. Koomt verscheiden maalen voor in die beteekenisfe, in het *Groot Privilegie van Maria van Burgundien*: als, bij mij, Bl. 14, — *welke manieren ende ordinantien*, — *wij voor ons, onsen OOREN ende naakomelingen toegelaaten, gelooven en besegeelen zullen*, enz. Bl. 28. *Dat wij, of onse oudste OOR, als dan gehouden zullen zijn zelve in Persoone te koomen*, enz. Dus dunkt mij, dat van dit woord gevoeglijk kan worden afgeleid het werkwoord **ERVEN**: gelijk ook, die in 't zelfde *Privilegie*, op Bl. 3, worden genoemd, *onse HOIRS ende nakomelingen*, een weinig laager, onze **ERVEN** ende *nakomelingen* worden genaamd.

PAIJEN — *Pacare*. Van daar noch te *Dordrecht de PAY*, of *PAYING*, *gaat-om*: d. i. eenige Afgezondene uit de Regeering, welke jaarlijks daags voor *Palm-sondag* door de straten der Stad gaan, om de Burgergeschillen, waare het moogelijk, bij te leggen.

QUERNE, *handmolen*. Hier van *Queernsteen*, bij *DUMBAR, Deventer, IV. Boek, Hoofdst. 9. Bl. 471*. Moogelijk ook van hier *Kern* of *Karn*: althands men heeft *Kernen*, die bij wijze van een *Handmolen* beweogen worden.

REEN, REYN, — *Limes, terminus*. De Heer *VANDE WALL, Handvest. I. D. Bl. 176*. is van gedachte, dat in de oude Vergun-brief, aldaar te leezen, door *luden* — *van den VEENRYN* bedoeld worden de *luiden, gezeeten in het VEEN*. En Zijn **WEL. Ep.** heeft gelijk: echter denke dat
RIJN

RIJN daar meede de beteekenisfe heeft van *eind-* of *ſchei-paal*: dus dat in den *Veenrijn* zoo veel zij als binnen de *bepaaling* of *asferking* van 't *Veenland*, en alzo 't *Veen* zelve: eeven gelijk bij de Latijnen *fines* genoomen worden voor 't geheele stuk lands.

REFTER, *Triclinium, Conclave* — vulgo *Refestorium*. Dit woord komt voor bij VANDEWALL *Handvest. I. D. Bl. 35*. Te *Zwol* heeft men in zee-ker geestelijk Gesticht een Vertrek, 't geen noch de naam van REEFTER draagt. Ingelijks word de Grootte Zaal in *St. Catharinae Gasthuis te Arnhem* gemeenlijk REVENTER genaamd. Voor 't overige zie Voss. de *Vit. Sermon. III, 41*.

RYFFELËN, *πλειστοβαλλειν, ludere fritillo*. Moogelijk af komstig van *ribaldus*, waar voor men in Neêrland placht te zeggen, *rabaud*: Zie Voss. *Vit. Sermon. II, 16*. en booven bij KILIAAN, op *Rabaud*, en *Netboeve*. Bij DUMBAR, *Devent. Bl. 474*, leeze ik in de oude Wetten van 't *H. Geestes Gasthuis* aldaar: *RIBALDE ende mit netten ende mit lodderbolten spelende*, enz. Men weet toch, dat *Ryffelaars* gemeenlijk een slecht soort van volk is; waarom zij doorgaans als bedriegers van de *publicque Jaarmerkten* en *Kermisfen* worden geweerd.

ROECKEN, ROCHTEN, RUCHTEN. *Curare, attendere*, caet. Op dit woord hebbe ik niets, wat de beteekenis, waar in het KILIAAN hier neemt, betreft, aan te merken. Alleenlijk teekene maar, als van ter zijde, aan; dat de Schrijver der Aanmerkingen op CL. COLYN, in de *Nieuwe BYDRAAG. II. D. Bl. 52*,
VAN

VAN LOON berispt, dat hij bij gemelde Schrijver,

En scoter oppe tot

let in den brande rochte,

verklaard, tot bet in den brand raakte; en dus in een niet-overgankelijke zin neemt. Echter is het zeker, dat dit Werkwoord noch ten huidigen daage dus te Dordrecht gebruikt word: daar men zegt: bij ROCHTE in de sloot, en dergelijke meer. Hier uit meene ik, dat duidelijk blijkt, dat rochen ouwlings beteekend hebbe raaken.

SCHIEREN, *dividere, partiri.* In Gelderland gebruikt men noch CIERONGE, of CIERINGE, voor *verdeeling, overslag*, enz. Zie ook over dit woord P. H. v. D. WALL, *Handvest. I. D.* Bl. 136.

SCHILDWAEPEN. Men zegd ook *Wapenschild*, en is dus ook gebruikt door COLYN, bij DUMBAR, *Analect.* pag. 252,

't WAPENSCHILD en rood Libere,

Doch dan geschied zulks door een *Pleonasmus*. Veel eigenlijker is GESLAGT- of WAAPEN-TEEKEN, of WAAPENKASSE: wyl de voor naamste Waapenen der Krijghelden ouwlings in een soort van Kasse werden ten toon gesteld: hoëdaanige men noch hier of daar in Kerken zoude kunnen vinden; en ik wel weete, meer dan eens gezien te hebben. Doch door verloop van tijd hebben deeze *Waapenkassen* langzaamerhand meer en meer de gedaante eener *Kasse* verlooren, zoo, dat er thands in derzelve toestel niet, dan maar een geringe schaduw van een *Kasse* doorstraale; en zouden dus better WAA-PEN.

PENBORDEN, dan WAAPENKASSEN genoemd worden.

SCHOORE — VEURLAND, *Alluvies*, caet. Zie hier over VAN DE WALL, *Handvest. van Dordr. I. D.* Bl. 193. Noch heedendaags noemd men in *Gelderland* het *Haft*, of de *Dagulier*, SCHOOR- of SCHAAR-AAS, elders *Oever-aas* genaamd.

SCHORSSEL-WOENSDAG. Bij DUMBAR, *Devent.* Bl. 514. in eenen Brief van Graaf *Willem*, genoemd SCORTELENWOENSDAG.

SCHOT ende LOT, *Census*, *Vestigal*, caet. Dus leeze ik in een oude *Vergun-brief* van Scheepenen en Raaden van *Dordrecht* aan de *Lombardhouders*, bij VAN DE WALL, *Handv. I. D.* Bl. 182. *Soe sullen sij vrij wesen van SCOTE van LOTE van waken van beervaerden*, enz. Ik denke, dat SCHOT afkomstig zij van 't *Oud Saxisch* SCOT, beteekenende een soort van *Tol*: zie *Voss. Vit. Sermon. II*, 16. op het woord *Romscot*. — *Groot Privilegie van Maria van Burgundien*, bij mij Bl. 39. *Men zal voor elk gemet Ambochts, met zijnen gevolge, dat tot beelen SCOTE staet — den Graave betaalen*, enz. koomende LOT mischien van *leodum* of *leudum*, beteekenende een *Leen*. Over welk woord zie weder *Voss. Vit. Sermon. II*, 11. en waar van ik denke, dat het woord ALLODIUM (of beeter ALODIUM) herkomstig is: want het met *BECMANN: Origin. Ling. Lat.* pag. 211, van meening, dat ALODIUM is zulk een goed, 't welk, als 't ware, *sine LODE*, (*zonder LEEN*) is: schijnende het mij toe, dat het woord zij t'zaamengesteld uit *a*, en *leodium*, waar voor men

men bij t'zamentrekking zeide, *leudium*, of *leudum* (gelijk *Theudofius*, voor *Theodosius*): want dat *a* in 't *Neêr Duitsch*, gelijk in 't *Grieksch*, een *beroovende kracht* (*vim privandi*) hebbe, leerd ons *KILIAAN*, zulks bewijzende met de woorden, *a-mchtig* (waar voormen ook zegd, *a-mechtig*) en *a-wijs*, d. i. *onwijs*. Zie ook *Nieuwe BYDRAAG*. II. D. Bl. 165. Vandit woord *leodum* schijnd meede afkomstig te zijn 't *Werkwoord*, *laden*, en daar van (bij t'zamentrekking, voor *ladest*) *last*: gelijk van 't *Oud Neêr-Duitsch* *roeuwen*, *ruwen* (afkomstig van 't *Hoog Duitsch*, *rube*) *rubest*, bij t'zamentrekking, *rust*: zoo als ook noch op zommige plaatsen, althands hier te *Dordrecht*, *roest* genoemd word de plaats, daar zich de hoenderen 's avonds ter ruste zetten. — In deeze mijne gedachte worde ik te meer bevestigd; om dat onze Voorvaders voor *laden*, of *lasten*, gezegd hebben, *loden*, of *loeden*. Voorbeelden hier van zijn te vinden bij *DUMB. Devent.* I. B. *Hoofdst.* 6, Bl. 27, 28. *Hoofdst.* 14, Bl. 169.

SCHÜTTEN DE BEESTEN, caet. Ik leeze in de *Annal. Egmund.* van *JOAN. à LEYDIS*, *Cap.* 68. *Habebit etiam curam pascuorum vulgariter SCUTTEN*, et *coget*, caet. zoo dat **SCHÜTTEN** beteekene, 't *opzicht over het vee en weiland hebben*. Die deeze zorge is aanbevoolen, worden noch in *Gelderland* **SCHÜTTEN** genoemd: gelijk ook, die aldaar moeten toezien, dat geen onberechtigde op wild jaagen. Zie *Annal. Egmund.* ter gemelder plaatze. Van dit **SCHÜTTEN** word daarom **SCHUTGOED** genaamd in eene *Hand-vest*

vest van Graaf Jan van Henegouwen bij VAN DE WALL, *Handvest. I. D.* Bl. 114. Zie daar Zijn WEL ED. GESTR. Aanteekening.

SEYNDE, SENNE, SEND, — *Synodus.* Hier van SYNDRIUCHT in 't *Oud-Friesch*, bij SCHOTAN. *Chron. van Friesl.* Bl. 285. beteekenende het *Synodaal*, of, *Kerkelijk Recht*.

SOD, SOLD, BESOLDINGE, *Stipendium*, caet. KILIAAN leid dit woord af van SOUT, *Sal*. Men noemd noch op de *Veluwe*, CAPITALE SOD, het Hoofd-geld, d. i. betaalinge voor ieder hoofd: schoon het daar gemeenlijk geschreeven word, *Zout*; 't geen veelen een verkeerd denkbeeld geeft. Zoude het ook koomen van *Solidus*, zeekere Munt, (waar van het Fransch *Sol*, of *Sou*) gelijk bij de Romeinen *Stipendium* genoemd wierd na *Stiips*, een *Penning*? Voss. *Vit. Sermon.* III, 49, is dus ook niet vreemd van de gedachte, dat *Soldaat* mede van *solidus* zoude afkomstig zijn.

SOUTER, *Psalterium.* Zoo schrijft het VAN HEYST, *Boek der Tijden*, Bl. 120 en 124. *Hij maeëte oock Glosa ordinaria op ten SOUTER.* Dus schrijft dezelfde ook Bl. 312, in 't slot des Werks: *s' Anderdaechs, 23 Augusti, quamen de Predikant daer sermonen doen, ende men soncker al SALMEN.*

SPENDE, SPINDE, *Promptuarium*, *Cella penaria.* Bij ons gemeenlijk *Eetens- of Broodkas* genaamd. 't Woord komt naar alle waarfschijnlijkheid van 't Latijnsch, *dispendere*, waar van *dispensatores* onder anderen genoemd werden die slaaven, welke het bestel over den *leeftocht* hadden. Zie STUK. *Sermon. Conviv. L. II. C. 21.*

B

Van

Van hier ook het volgende Werkwoord SPEN-
DEN, *Erogare eleëmosynam*, d. i. een *aalmoes*
geeven: gelijk men dus ook in *Duitsland*, *Tod-*
ten-spende, noemd de liefde-gaave, welke naa eene
begraafenisfe aan behoefligen word uitgereikt.
Zie J. NICOLAI de *Luctu Chriftian*. C. XIX.

STAPEL, *Emporium*, caet. Zie hier over ook
de Heer P. H. VAN DE WALL, *Handv. I. D. Bl.*
103.

TOTE-SCHOEN, *Calceus lunatus, rostratus,*
cornutus. *Gefnebbede Schoen* bij DUMB. *Devent.*
Bl. 549. Men vind dezelve beschreeven bij
SCHOTAN. *Chron. van Friesl.* Bl. 281; ook ziet
men derzelver *Schoenen* afbeelding bij MART.
HAMCON. *Fris.* KILIAAN tast hier mis, wanneer
bij een TOTE SCHOEN vertolkt *Calceus lu-*
natus; want dezelve was een Schoen waar op
de Romeinsche Edelen een *Halsmaantje* droe-
gen, zie ISIDOR. *Orig.* XIX, 34. SALMAS. ad
TREBELL. POLLION. *Gallien. Duos.* C. 16. RADER.
in *Martial.* I, 42.

TRUIJE, *Sus*. Zie ook GRAEV. over 't *Glosfar.* van
ISIDOR. in *Besemiae*.

TWIST, *Discordia*. — TWIST, TWYN,
Filum duplex — TWISTEN, *Discordare*.
— TWISTEN, TWYNEN, *duplicare fila*. Schoon
deze Zelfftandige en Werkwoorden thands veel
in beteekenis verschillen; is er echter dezelfde
afleiding in te vinden, naamelijk van *twee*, waar
voor men ouwlings zeide *twi*, of *twij*. Zie KI-
LIAAN: gelijk dus ook *twi* voor *twist (lis)* voor-
komt bij VAN DE WALL, *Handvest. I. D. Bl.*
11, en *twyë*, Bl. 184. zoo als ik dit ook vinde in
een oude Brief, bij A. MATTHAEUS ad *Annal.*
Egmund.

Egmund. pag. 220. Koomende dus nauwkeurig overeen met het Latijnsch *duellum*. En gelijk men noch te *Dordrecht* zegd, TWING, voor TWEERN; en TWINGER, voor TWEERNER; zoo word ook bij DUMBAR, *Devent* Bl. 550, TWYNGE, voor *tweedracht*, gevonden. VEETE, VEEDE, VEYDE, VIED, *Odium*, *simultas*, caet. Zie over dit woord *Nieuwe BYDRAAG*. II. D. Bl. 517. Voss. *Vit. Serm.* II, 6. A. MATTHAEUS ad *Annal.* *Egmund.* pag. 231. Te *Sneek* noemd men noch den *Burger-Krijgsraad* het FIDS; naar alle gedachten zoo veel als, FAIDS, of FEIDS: als zijnde van ouds gesteld om teegens alle vijandlijkheden, zoo van binnen, als van buiten, te waaken.

VERLOREN MAENDAG. Zie hier over den Oudheidkundigen VAN DE WALL, *Handvest*. I. D. Bl. 142.

VONDNISSE, *Sententia*. KILIAAN leid het zeer wel af van *vinden*: zie hem boven op dit woord, gelijk men daarom noch zegd: *de zaak is GEVONDEN*, dat is, *afgedaan*, *bijgelegd*: en worden hier van daan noch te *Dordrecht* genoemd de *VINDERS van de groote Vismarkt*.

VONDNISSE, voor VONNISSE, koomt voor in een Oud Stuk bij J. CANNegiETER, *Observat.* Cap. xvi, pag. 452.

VRIJDHOOF. KILIAAN zet dit woord niet alleen over als een *vrije*, of *ombeinde* en *beslooten plaats*, of *tuin*; maar ook, *Afylum*, een *bevoorrechte ruimte*, of *vlakte*. Dus leeze ik bij DUMBAR, *Devent*. III. B. *Hoofdst.* 20. Bl. 411. *Ende Burgemeesteren, Schepenen ende Raet ende Kerckmeesters voirsz. zullen verwerven van onsen ge-*

nedigen Heren van Utrecht deſſe voirbenoemde plaats tot eenen VRYTHOFFte maken ende die myt ſulker privilegien te vrijen als deſſe VRYTHOFF nuw gevrijet is. En dus leerd ons J. NICOLAI, de *Luſtu Chriſtian. C. iv.*, dat de *Duiſchers* een *Kerkhof* den naam van FREYTHOF geeven: waar van de reeden klaar is; naardien ouwlings de geenen, die zich ongelukkig aan eenige manſlag, of ander misbedrijf, hadden ſchuldich gemaakt, zich op 't *Kerkhof*, als eene *Vrijplaats*, begraaven. Zie VAN DE WALL, *Handveſt. I. D. Bl. 155.*

VROONE, VROON-LAND. Zie over dit woord meede VAN DE WALL, *Handveſt. I. D. Bl. 117.*

WAERM-MOES. KILIAAN vergiſt zich, wen hij dit woord afleid van *warm*, als zijnde zoo veel als een *warm-moes*. Het woord beteekend niets anders dan *verward moes*, of allerleije zoort van verwarde, d. i. onder een gemengde, groentens.

WAETER-ORDEEL. Zie hier over ALKEMADE, *Kampr. Art. I. Bl. 56.* in de *Note. HAMCON. Friſ. pag. 81. verſ.* leerd ons, dat men dit bij de Oude *Frieſen* noemde TSETTELFANG: in 't Oud *Synod. Recht van Frieſl. KETELFANGH* genaamd, bij SCHOTAN. *Chron. Bl. 296.*

WAEPEN-DRENCKEN. Zie weeder over dit woord, en deſzelfs gebruik, den alleszins Oudheidkundigen P. H. VAN DE WALL, in de *Verbandel.* van de *MAATSCHAPP.* der *Neederl. Letterkunde, I. D.*

WIT, voor *Wet, Lex.* Zie NANN. *Miscell. x, 2.* en Voss. *Vit. Serm. II, 20.* op het woord *Wittifcalcus*. En daar van, gelijk NANNIUS ter gemelder plaatze

plaatze leerd, WITACHTICH, voor *wettig*. Dus vinde ik in een Oude *Brief* bij A. MATTHAEUS, ad *Annal. Egmund.* pag. 233. WITACHTIGE kint; en pag. seq. ende so voorts van soon tot soon, die van synen lyve gecomen ende WITACHTICH syn, caet. insgelijks, WITACHTIGE knapen, bij VAN DE WALL, *Handv.* I. D. Bl. 174: als meede WITLICK, voor *wettelijk*, bij DUMBAR, *Devent.* I. B. Hoofdst. 6. Bl. 27. WT-SETTIGH, *Leprosus*. Ik vinde in de Oude Wetten van 't H. Geestes Gasthuis te *Deventer*: Item, *hadde men twivel dat bij uifers weer, den neemen wij en segghen hem heymliken, dat wijs niet berberghen en moeten ofen darren*, caet. Dit *uifers* (moogelijk een drukfout; of in 't Handschrift niet wel geleezen) zal ongetwijfeld moeten zijn, UITSETS, en dus 't zelfde, als UITZETTIG. De reeden van deeze benaaming geeft KILIAAN, en is klaar; wijl de geenen, die met *lepra* besmet waaren, uit de huizen, daar zij zich in bevonden, werden *uitgezet*; en naar de *Leprozenhuizen* moesten vertrekken, die daar voor gesicht waaren.

B I J V O E G S E L op *Bladz.* 10. naa *reg.* 24.

Ten opzichte van 't geen ik booven, aangaande het draagen des KOVELS op *Paaschtijd*, gezegd hebbe; word mij bericht, dat deeze gewoonte noch ten huidigen daage in opgemelde Stad stand *grijpe*.

VERHANDELING,

Over de

NAAMS - REEDEN

van

LOUW- en SPROKKEL-MAAND.

HEt is den Liefhebber der *Neederlandsche Taalkunde* bekend, dat de *Heeren M. T. en H. v. W.* in het *I. Deel* van de *Nieuwe Bijdragen tot Opbouw der Vaaderlandsche Letterkunde*, hunne geleerde gedachten; de Eerstgenoemde, over de Needer Duitsche Benaamingen van LOUW- en SPROKKEL-MAAND; de Laatste genoemde, enkel over LOUW-MAAND, hebben medegedeeld.

Beide deeze Stukken hebbe ik met genoeg gelezen, voor zoo verre de beleezenheid en Taalkunde der Schrijveren zich daar in laten zien: edoch, hoe zeer ik bij mij zelve overtuigd ben van de groote nuttigheid, welke, in alle Taalen, de kennis van de *Naams-oorsprong* der dingen geeft; hoe zeer ik ook weete, wat overeenkomst er zij (althands in veele opzichten) tusſchen de spraake onzer *Neederlanders*, en die van andere Volkeren; zoo ben ik echter van gevoelen, dat men ten aanzien van de *Naams-reeden* zommiger dingen niet al te naauwzoekende moet zijn, wijl men hier door zomtjids overslaat tot zeer oneigenlijke en gewrongen afleidingen, welke vaak meer verduisteren, dan verklaren.

Ik laate in dit stuk elk zijn eigen smaak; doch vergenoege mij altijd met de enkele en bloote betee-
ke-

kenis en gebruik der woorden te kennen, wanneer de *Naams-oorsprong* niet handtastelijk, eenvoudig en natuurlijk is; liever, dan dat ik aan dezelve eenen oorsprong zoude geeven, die te verre gehaald, of te zeer gedrongen is.

Het lust mij geenzins met veel omslag van woorden hier reedenen aan te voeren; waarom ik, ten aanzien van de *Naams-reeden* van LOUW- en SPROKKEL-MAAND, in gedachte verschille van boovengemelde twee *HEEREN*: maar zal zoo kort, duidelijk en eenvoudig mij zal moogelijk zijn, mijn gevoelen over deeze twee *Naamwoorden* den Leezer voorstellen.

In het algemeen ben ik van gedachte, dat men ouwlings, om den gemeenen man, die, zoo met het uitspreken, als schrijven, van vreemde en Onduitsche woorden verleegeu is, te gemoete te koomen, den Maanden, in plaats van *Januarius*, *Februarius*, enz. naamen hebbe gegeeuen, uit onze Moedertaal ontleend; (a) en wel zulke naamen, die of een *bijzonder jaarperk*; of een *bijzonder voortbrengzel*; of een *voornaame beezigheid*, onder het volk, in die, of die, Maand gemeenlijk plaats hebbende, te kennen gaaven.

Zoo vind men voor *Martius*, LENTE-MAAND; voor *Aprilis*, GRAS-MAAND; voor *Majus*, BLOEI-MAAND; voor *Junius*, WIEDE-MAAND; naar mijn gedachte dus genaamd van eene beezigheid, als dan onder de noestige en

B 4

op-

(a) Naar het voorbeeld van KAREL DE GROOTE. Zie de plaats van EGINHART, door de *Heer M. T.* aangevoerd in de *Note* op Bl. 27 van het I. Deel der boovengenoemde *Nieuwe BIJDRAAGEN*.

oplettende tuiniers en akkerlieden voornaamelijk standgrijpende, te weeten van het *wieden* en uitrukken van 't onkruid, het welk, in die Maand in zijn volste kracht zijnde, moet worden uitgeroeid; op dat het, ouder wordende, geen zaad schiete, of laate vallen, en in het ontallijke vermeenigvuldige. Ik ben het dus niet eens met KILIAAN, welke meend, dat WEDE-MAAND (of WIEDE-MAAND) zoo veel zij als WEDER-MAAND: *mensis, quo tempestates plerumque oriuntur*: ofte wel, dat WIEDE-MAAND, gelijk hij elders^(b) zegd, zoo veel zij als WEID-MAAND, naar het *weiden van 't vee*. Doch ik gaa voort.

Aan *Julius* heeft men gegeven den naam van HOOY-MAAND, naar het *verzaamelen van 't vee-voeder*; voor *Augustus* heeft men gesteld OOGST-MAAND, naar het *inoogsten der veldvruchten*; ^(c) voor *September* HERTST-MAAND; voor *October*, WIJN-MAAND, naar den *Wijn-oogst*; voor *November*, SLACHT-MAAND; meede naar de drukke *Slacht-beezigheid*; en eindelijk, voor *December*, WINTER-MAAND.

Er schieten dan nu noch over, voor *Januarius*, en *Februarius*, LOUW- en SPROKKEL-MAAND: waaromtrent iemand zoude moogen vraagen: hoe homt het toch, dat de *Naams-oorsprong* derzelve zoo onbekend is, en verre moet gezocht worden; daar die van de ooverige Maanden
zoo.

^(b) Op het woord WEYD-MAAND.

^(c) Want offchoon OOGST MAAND waarschijnlijk afftamd van 't Latijnsch *Augustus*; echter zijn de woorden *Oogst*, en *Oogsten*, bij ons zoo *genaturalizeerd*, (dat ik zoo spreek) dat zij in de gemeene spraake voor Inlandsche doorgaan.

zoo klaar is , en als van nabij in de oogten straald ?

Edoch , ik voor mij denke , dat de afleiding dezer twee *Naamwoorden* niet zoo duister , of ongemakkelijk te vinden zij : en gaa daarom aanstonds tot derzelve beschouwinge over.

Eerst dan van LOUW-MAAND.

Dat de *Leeder-handel* al van ouds in de *Neederlanden* niet gering geweest zij , blijkt , dunkt mij , klaar , wanneer men in aanmerking neemt , dat in de meeste Steeden op zekere tijden afzonderlijke en openbaare *Leermarkten* zijn gehouden : schoon dezelve door verval van dien handel , in verscheiden derzelve Steeden zeederd eenige jaaren zijn in onbruik geraakt.

Hier uit besluite ik , dat ook het *Leër-taanen* of *Leër-loogen* (waar voor men gemeenlijk , met verandering van de letter *g* , in *ij* , *Leërlooijen* zegd) eene voornaame beezigheid aan veele inwoonders hebbe verschaft.

Nu vinde ik bij KILIAAN , een Woordboek-schijver van veel te groote nuttigheid , dan dat hij , gelijk zulks veelmaalen geschied , door onkundige viesneuzen al sportende genoemd en gelaakt worde : gelijk daar over de *Zeer Geleerde* A. KLUIT met reeden klaagd : (*d*) ik vinde bij KILIAAN , zegge ik , LOEIJER , LOIJER , LOEWER , *coriarius*. Noch eens LOER , LOEWER , LOIJER , TANNER , *coriarius* : insgelijks LOEWE , LOO : ook het Werkwoord , LOEWEN. En op het woord TANE , TANNE , LOIJE , *farina* , *frve*
B 5
pub-

(*d*) In zijn E. fraaje VERTOOG over de *Spelling der Neederduitsche Taal*. Zie *Nieuwe Bijdraag. I. Deel*, Bl. 293 , en vervolg.

pulois corticis quercinae: waar door hij verstaat, de gekneusde schorsfen van eikenboomen, bij ons eek, (*run*, genaamd, en die ik ook wel eens LOIJ hebbe hooren noemen. Zie hem daar ook op het volgende Werkwoord, *Tanen*. Eindelijk vinde ik noch LURER, *coriarius*.

Uit allen deezen maake ik op, dat LOUW-MAAND zoo veel zij als LOOG- of LOIJ-MAAND: en dus zoude men moogelijk dit *Naamwoord* eigenlijk niet moeten uitspreken, gelijk meestentijds geschied, LOUW-MAAND, als met OU; maar LOE-MAAND, als met OE, gespeld; doch dat men gemeenlijk zegd LOUW-MAAND, is moogelijk ontstaan uit de spelmanier: wijl oulings in het spellen zommiger woorden, eenige, voor *oe* gebruikten *ou*: (*e*) eene wijze van spellen, wel-

(*e*) Om maar een enkel voorbeeld hier van te geven: ik vinde bij DUMBAR, *Beschrijv. van Deventer. II. Boek, III. Hoofdst. Bl. 186.* het afschrift van een oude *Brief*; waar in genoemd word zekere AREND TEN BROECHUIS; welke zelfde naam, in een daar op volgende andere *Brief*, geschreeven word, AREND TOE BROUKHUSEN. Kan echter niet ontveinzen te hebben opgemerkt, dat men voornaamlijk *ou* gebruikte in woorden, die wij met de *Hoog-Duitschers* gemeen hebben; en welke die Landaart met *u* schrijft: b. v. BOUK, *buch*; GENOUG, *gnug*; KLOUK, *klug*; ZOUKEN, *suchen*; en meer dergelijke. En offchoon men dit gezegde, ten opzichte van deeze spelmanier, al niet wilde toestemmen; zoo is het toch echter zekker, en zoude met ontallijke voorbeelden, des noods, kunnen worden aangetoond, dat men oudtijds in het schrijven der woorden niet steeds eene geregelde speltrant in acht nam; maar veel al de klank zijnes tong-vals volgde: dus, dat de geene, die LOU-MAAND uitsprak, gelijk wij gewoon zijn, schreef met OU; die LOE-MAAND zeide, met OE. En dat men dit

welke ik nu en dan , zelfs in het schrijven mijner tijdgenooten (in hoe verre goed of kwaad , laate ik daar) hebbe opgemerkt.

Maar , zal moogelijk iemand vraagen , heeft dan de beezigheid van *leer-loijen* in deeze Maand meer plaats gehad , dan in andere ? Hier op diend ten antwoorde : schoon deeze handteering wel 't geheele jaar door werk konne verschaffen ; zoo weet men echter , dat de niet lang verleeden *Slacht-tijd* eene groote meenigte Osenhuiden pleegd aan te brengen , welke men mischien in deeze Maand , bij aldien het wat handelbaar weeder was , gemeenlijk begon te *runnen* , of *loijen*.

Is

dit woord LOEWE , niet altijd eeveneens hebbe uitgesproken , blijkt uit de verschillende spelling deszelfs bij KILIAAN : zoo dat men hier door (bij aldien men mijne afleiding van dit Naamwoord mochte goedkeuren) eenigzins in twijffel worde gebracht , wat best zij , LOO-MAAND ; LOE-MAAND ; LOY-MAAND ; dan , gelijk wij zeggen , LOUW-MAAND. Maar zagt ! moogelijk heeft men (alhands op zommige plaatzen) *loo* uitgesproken als *loë* of *loa* , (gelijk ik noch daaglijks hoore , dat men in deeze Hoofdstad van *Holland* de verdubbelde *o* veel al uitbrengd , bij voorb. *boam* , *groat* , *knoop* , *koal* ; *boaren* , *koapen* , *loapen* ; voor *boom* , *groot* , *knoop* , *kool* ; *booren* , *kooppen* , *loopen* , en diergelijke meer) en dus zullen zij , die deeze tongval hadden , ook waarschijnlijk gezegd hebben *loëwen* of *loawen* : gelijk weederom anderen , die eenen anderen tongval hadden , en *loo* zoiden , zich zullen hebben laten hooren , *loën* ; (en daar van *loër*) anderen , met tuschenvoeging van *g* of *y* , *logen* of *loyen* ; andere eindlijk , met inlasching van *w* , *lowen* : zulks , dat {daar uit ontsprooten zij LOUW-MAAND. Doch waar toe meer woorden ? daar dezelfde KILIAAN *loye* duidlijk *lowwe* ; en *loyer* , *lowwer* noemd. Hier van dan , naar mijn gedachte , LOUW-MAAND.

Is het dan wel vreemd, te denken, dat men dit Jaar-deel genoemd hebbe LOUW- of LOIJ-MAAND, naar eene beezigheid, met welke meenig een in de Neederlandsche gewesten de kost won?

Dus verre van LOUW-MAAND.

Op geen minder eenvoudige wijze, dunkt mij, dat men de *Naamsreede* van SPROKKEL-MAAND konne, en ook moete, opspooren.

Boovengemelde KILIAAN leerd ons, dat het *Bijvoeglijk* woord *sprok*, of *sporck*, beteekene *breekelijk* (*fragilis*) gelijk dit woord ook noch in *Gelderland* in die beteekenis gebeezigd word. Hier van stamd af het *Zelfstandig* SPROKKEL, *cremium*, bij den zelfden te vinden, en te kennen geevende eenen *afgebrooken tak*, of *rijs* om te verbranden.

Van dit Woord, meene ik, dat de benaaming van SPROKKEL-MAAND ontleend zij. Althands, ik weete zeker, dat in *Gelderland*, ten minsten op de hooge en hout-rijke *Veluwe*, de spreekmanier, *sprokkelen*, en *gaan sprokkelen*, voor *bout leezen* en *opzaamelen* (*f*) onder de behoeftege gemeente zeer in gebruik is: en dat zelfs dit *sprokke-*

(*f*) Want dit is de echte en rechte beteekenis van dit woord *sprokkelen*; en niet (gelijk de *Heer M. T.* in de boovengemelde *Bijdraagen*, Bl. 20. dit schijnd te neemen) enkel *opzaamelen* of *bijenschaapen*: schoon dit Werkwoord wel eens in die enkele beteekenis gebruikt worde, en ook door de *Heer HUIDECOPER*, in de aldaar aangetoogen plaats, gebeezigd zij. Dus zegd men ook op de *Veluwe*, *airen*, en, *gaan airen*, voor, *koren-airen*, welke de garvenbinders op het veld hebben laaten liggen, *opleezen*: welke beezigheid de *Latijnen* *Spicilegium* noemen.

kelen aldaar zoo zeer in zwang gaat; dat men wel, onder voorwendzel van dor en afgewaaid hout en rijzeren op te leezen, zich niet ontzie het leevende hout aan te tasten, af te breeken, en daar meede heen te gaan.

Alwaarom ik ook meene, dat de Officiëren en Schouten, in de Steeden en ten platten Lande, wel uitdrukkelijk in last hebben dit misbruik, zoo veel moogelijk, te keer te gaan.

En dus mochten al van ouds de Burgers van *Nymegen* in het *Rijks-wald* van de groote boomen niets wegneemen, dan het verdorde hout, en de onderfte takken, die zij, op een karre staande, zonder echter op de wielen te klimmen, konden bereiken. Zie SMETIUS, *Oppid. Batav. Cap. 3.*

Maar mij dunkt, ik hoor hier weeder vraagen: Heeft dan dit *sprokkelen* juist in deeze Maand alleen plaats, zoo dat men dezelve daar van benaamd hebbe?

Niet, *alleen*; maar wel, *voornaamelijk*.

Het is immers bekend, hoe dat het boomgewasch, door de barre winterwinden gessingerd, niet alleen veel dood en verdord hout ontvald; maar ook, hoe, inzonderheid in de Maand *Februarius*, de tuiniers en boomplanters bezig zijn het geboomte te zuiveren, en van verstorven en overtollige takken te ontlasten; 't geen alsdan veel rijzeren en *sprokkels* aanbrengd, welke den gemeenen man tot brandstoffs kunnen verstreken; te meer noch, wijl omtrent, en in deeze Maand, de te vooren opgegaaderde brandstoffs veel al bij den schaamelen hoop door den nijpenden winter is verminderd of verteerd, waar door dezelve dus genoodzaakt word zich weeder van nieuwe te voorzien,

zien, nu de scherpste koude langzaamerhand beginnende af te neemen toelaat, dat dezelve zich buiten de poorten begeeve, om wat voorraad op te zoeken.

En dus zoude men niet onvoeglijk *Februarius*, naar het *snoeijen*, kunnen noemen SNOEI-MAAND: gelijk onze Voorvaders dezelve, naar de afgewaaiden, of afgesnoeide *sprokkels*, genoemd hebben SPROKKEL-MAAND.

Dit eene moest ik hier noch bijvoegen; dat naamelijk het *Hoog Duitsch* REBMONAT (*Februarius*) bij H. JUNIUS de rechte leezinge zij; en niet (gelijk de *Heer M. T.* in de *Nieuwe Bijdraag. I. D. Bl. 32*, gist) REDMONAT, als kwaame het van REDDE, RIDDE, *febris*. REBMONAT is afkomstig van *Reb*, te kennen geevende een *Wijnstok*: en schijnd dus deeze Maand meede zoo genoemd te zijn naar het *snoejen van de wijnstok*, 't geen als dan voornaamelijk plaats heeft; bevestigende alzoo noch naader mijne gezegdens ten opzichte van den oorsprong van SPROKKEL-MAAND.

Zie daar, VEEL GE-EERDE LEEZER! mijne gedachten op eene klare en eenvoudige wijze, zoo ik meene, ten papiere gebracht. Of dezelve allen zullen behaagen, weet ik niet: doch vleije mij t'effens, dat ze ook niet van allen geheel zullen worden afgekeurd, of verworpen; uit aanmerking, dat deeze afleiding van de *Naamsreden* deezer twee eerste Maanden des jaars niet ver' gezocht; maar natuurlijk en ongedrongen is.

ONDER-

O N D E R Z O E K ,

Over de

N A A M S - O I R S P R O N G

van de Woorden

*W E E M , G E R V - K A A M E R en
P A P E N F O E L .*

HEt was op den 20. *Septemb.* 1772. dat mij een Brief van zeeker iemand, mij, zoo veel ik weete, onbekend, ter hand kwam. De Schrijver deszelfs in mijne naastvoorige Verhandeling (als zijnde geplaatst geweest in de *Boekzaal* van *Januar.* deszelfden jaars) eenig genoegen schijnende gehad te hebben, verzocht mij ook mijne gedachten te willen mededeelen over de Woorden **WEEM**, **GERV-KAMER** en **PAPENFOEL**. Schoon het mij onmoogelijk was, de ondergeteekende Naamletters, G. P. R. te ontcijferen, of daar uit den waaren Schrijver des Briefs te ontdekken; zoo meende ik echter te moeten besluiten, dat dezelve een Beminnaar der *Vaderlandsche Oudheid- en Taalkunde* was; en hebbe derhalven niet willen afzijn, van aan Deszelfs begeerte naar mijn vermoogen te voldoen.

- Dit dan vooraf gezegd hebbende, schikke ik mij tot het beschouwen van 't Woord **WEEM**.

Dat het zelve beteekene des *Priesterswooninge*, leerd **KILIAAN**, en blijkt klaar; wijl de huizen, door de Leeraaren, althands op de *Veluwe*, bewoond wordende, en aan de Kerk toebehoorende, noch ten huidigen daage onder die naam bekend staan. Edoch

Edoch kan ik tot naader bevestiging hier van bij eigen ondervindinge zeggen: dat 't huis, door mij zelfs te *Campen* bewoond, wanneer ik in die Stad 't *ConRectoraat* der Schoolen bekleedde, ook noch teegenwoordig bij een iegelijk aldaar de **WEEME** genoemd word; schoon het zelve huis thands geen Stads- of Kerkenhuis meer zij; maar aan een *Particulier* eigendommelijk toebehoore; staande het zelve dicht bij de Hoofd- of Boven Kerk, en geevende door deszelfs ruime ommetrek van Tuinen, als anders, genoeg te kennen, dat dit een diergelijk Gesticht ouwlings geweest zij.

Dus moest ik dan nu overgaan om de *Naamsreede* te onderzoeken.

Dat **WYE**, **WYH**, **WIH**, *beylig* beteekene leerd ons meede **KILIAAN**: en dat hier van gemaakt zij 't Werkwoord **WYEN**, zal, denk ik, niemand teegenspreken, als te kennen geevende *beyligen*, of *tot een beylig gebruik afzonderen* (§).

Elk begrijpt dus licht den oirsprong van **WY-WATER**, of **GEWYD WATER**; **WIEROOK**, of **GEWIËDE**, dat is, **GEWYDE ROOK**; **WY-KRUID**, *verbena*, een kruid, 't geen men ouwlings onder 't Heidendom bij de Offerhanden gebruikte; **WY-KWAST**, en meer diergelijke.

Met dit Werkwoord **WYEN** schijnd over een te stemmen een ander, naamelijk **WEIDEMEN**, of **WE-**

(§) Zie ook **M. HAMCON**. *Fris.* pag 105. Welke daarom van gedachte is, dat de **DRUIDEN**, zoo veel zijn als, **Dr. VYDEN**: hebbende de *Romeinen* deeze twee woorden t'zaamengeflanst, en daar van gemaakt **DRUYDES**, *gewijde personen*, of *Priesters*; gelijk bij denzelfden, op Bl. 68, *versa*, de Eerst-Martelaar in een *Oud-Friesch* Zangstukje genoemd word.

Dy hollige sinte Steffen Dy mylde Godes DRUYT:

WEDEMEN, het welk mij voorstaat, dat ik ergens (zoo mijn geheugen mij niet bedriegt) in een oude Giftbrief aan een Geestelijk Gesticht, bij LINDEBORN: de *Episcopat. Daventr.* gevonden hebbe: doch wijl deez Schrijver nu niet voor handen hebbe, is het mij onmoogelijk om het daar weeder op te zoeken.

Ik ben dus niet afkeerig van te denken, dat van dit Werkwoord het Zelfstandig WEDEM, bij t'zaamentrekking WEEM, (gelijk *vaam*, voor *vadem*; *boom*, voor *bodem*, en meer diergelijke) afkomstig zij.

In deez gedachte bevestigd mij, 'tgeen ik vinde bij DUMBAR, in *Zijn Kerk- en Wereldlijk Deventer*, alwaar hij, op Bl. 197, ten berde brengt een Reglement, naar 't welke zich *Jasper Zwaene*, nieuwaangestelde Priester in de Lieve Vrouwe Kerk binnen gemelde Stad, zoude hebben te gedraagen, luidende onder anderen: *In den irsten fall Meister Jasper Zwaene in eigener personen woenen ende residiren bynnen der stad Deventer in den WEDEM-HOFF, — Sal oik gbeene oneerlicke personen in den WEDEMHOFF onderhouden; buesen noch herbergen.* Insgelijks vinde ik dit Woord in een oude Stichting-brief bij VAN HEUSSEN *Oudbeed. van 't Bisd. Deventer*, II. D. Bl. 609. En zal dus WEEM beteekenen een Huis dat *gewijd* is; of, om dat er een *gewijd* persoon in woonde; of, om dat het op *gewijde* grond gebouwd was; staande des Priesters huis gemeenlijk naa bij de Kerk, of zijnde met dezelve verbonden.

Dit zal ik er noch bij doen: dat naamelijk Vossius, *Vit. Sermon. II*, 20. ons, uit het *Glosfar. Latino Theotisc.* onderricht: dat WIDIMO beteekene eene GIFTE, of HUWLIJKSGAAVE (*dos.*).

En dus zoude WEDEM, WEEM, WEDEM-HOF zoo veel zijn als een *begiftigd huis*; ofte wel, 't geen als eene *gewijde gifte* ter bewooninge word toegestaan: en in deezen zin, naamelijk van *geeven*, of *begiftigen*, meene ik ook (zoo 't mij wel voorstaat) dat het Werkwoord *wedemen* bij LINDEBORN, booven gemeld, gebeezigd is: wordende het Werkwoord WIDMEN noch in de *Hoog Duitsche* spraake gebruikt voor CONSECRARE, DICARE, *spewijen*; of, *tot een heilig gebruik afzonderen*, of *geeven*.

Hier meede stap ik over ten onderzoeke van de oorsprong des Woords GERV-KAMER.

De weegens Oudheids-kunde zeer beroemde H. CANNegieter, in zijne *Verhandeling* over BRITTENBURG, Cap. XVIII, is, onder andere, niet vreemd van die gedachte; dat *Barden-garven*, bij KLAAS KOLYN vermeld, zoo veel zoude beteekenen als een Schoole, daar de oude *Barden* de jeugd onderweezen. Dit is zeker, dat in laater tijden de Schoolen gemeenlijk in de Kloosters werden gehouden. Zie Denzelvden in zijne *Voorreede* over de *Gedichten* van HENR. HARIUS, op Bl. 7. Voeg er bij ANT. MATTHAEUS, in zijne Aanteekening over 't *Testament van Willem van Egmond*, te vinden achter de *Sylog. Epistol.* pag. 503. Zelfs heeft men plaatzen gehad (en zulke zijn er mogelijk noch) alwaar de School in een Vertrek, aan de Kerk verbonden, gehouden werd. Zie den, in het opspooren der Vaderlandsche Oudheeden, steeds ijverigen en onvermoeiden P. H. VAN DE WAEL, *Handvest.* van *Dordr. I. D.* Bl. 87. En waaren deeze dus de Schoolen, die op *public* gezag waaren ingesteld tot onderwijs van de jeugd; in teegenstellinge van de zoogenaamde *trivi-*

triviale Scholen , welke als bij de gemeene wegen en straaften , of onder den blooten heemel werden gehouden : gelijk daarom dezelve CANNEGIETER , *ibid.* Bl. 12 , zeer wel aanmerkt , dat zij spoorbijster zijn , welke de door *public* gezag verordende *Latijnsche* Scholen , *triviale* noemen. *

Doch , (op dat ik ook niet te verre buiten 't spoor wjke) of het woord *garve* elders meer in de beteekenis van een School voorkoome , is mij geheel onbekend . Wel is , volgens KILIAAN , waar ; dat *gaerwen* , of *gerwen* , te kennen geeve *voorbereiden* (*praeparare* , *adornare*) gelijk ook de Scholen dienen om de jeugd tot verdere wettenschappen als voor te bereiden ; echter , of men daarom een Schoole *garve* zoude kunnen noemen , is bij mij niet zeer klaar .

Gemelde KILIAAN schijnd van gedachte te zijn , dat GAERW-KAAMER , als afkomstig van GAERWEN , (*voorbereiden*) zoo veel zij als de Plaats , of het Vertrek , daar de Priester zijne Kerkgewaaden aandeed , en zich tot den Kerkdienst als toerustte ende voorbereidde ; *sacrarium* , *locus in templo* ; *ubi sacerdos se praeparat* , et *sacris vestibus adornat* .

Hier teegen word door CANNEGIETER deeze
 C 2 zwaa-

(+) Ten zij men wilde stellen , dat oudtijds *triviale* Scholen genoemd zijn de zulke , in welke *trivialis* , of zaaken van minder waarde en aanbelang geleerd werden , dan die , welke de Godgeleerdheid betroffen . Tot welke gedachte eenige aanleiding geeft een plaats door MATTHAEUS ad *Annat. Egmund.* p. 237 , aangetoogen uit KRANTZIUS : *Docebant enim illa aetate scholastici Sacras litteras , et habebant , qui subdocebant in trivialibus* .

zwaarigheid geopperd; dat, indien *gaerw-kaamer* beteekene de plaats, daar de Priester zich voorbereidde; hier uit zoude volgen, dat de *Barden* ook Priesters zijn geweest, die de Offerhanden verrichteden: daar Hij uit STRABO aanvoerd, dat de *Barden* Dichters en Zangmeesters geweest zijn: met bijvoeging, dat Hem niet bekend is, of bij de Altaaren, waar op de Offerhanden verricht werden, zoodanige Vertrekken ter voorbereiding gevoegd waren. Hoe 't zij: indien *gaerwen* oudtijds beteekend hebbe voorbereiden; § komt mij het gevoelen van KILIAAN, dat naamelijk GAERW- GERV- of, gelijk men op zommige plaatzen zegd, GARV-KAAMER, een Vertrek zij ter voorbereiding des Priesters geschikt, niet geheel verwerpelijk voor.

Kan echter niet nalaaten hier (edoch maar als een enkele gissing) ter needer te stellen, het geen mij wel eens ten aanzien van het Woord GARV- of GERV-KAMER is in gedachte gekoomen.

Elk weet wat een *Koren-garve* † is: ook is het bekend, hoe in de tijden, in welke men de rust der ziele als met giften en gaaven zocht te kooplen; de inkomsten der Geestelijken en Kloosters veel al bestonden in de voortbrengzelen des lands; inzonderheid toen, wanneer goud en zilver onder de menschen zoo zeer in overvloed niet gevonden werden.

Oude gedenkstukken en papieren bewijzen ten overvloede, hoe deeze en geene Geestelijken bij uit-

(§) Waar aan niet te twijffelen is: zijnde daar van oudtijds een leederbereider, *gaerwer*, of *leedergaerwer*, genoemd.

(†) *Gaerwe*, *garwe*, *garbe*, *corengarwe*, bij KILIAAN.

uitersten wille, als anders, hunne jaarlijksche Tien- den en Inkomsten van de GARVEN, of Koren, hebben gehad.

Misfchien moesten de geenen, welke met deeze jaarlijksche belastingen bezwaard waaren, dezelve in zeeker Vertrek der Kerke brengen, 't geen men daar van de GARVEN- GERVEN- of GERV- KAAMER noemde.

Of zoude men mogelijk dit Kerkvertrek dus ge- noemd hebben, om dat daar in de Rollen en Boe- ken bewaard werden, waar in aangeteekend was, hoe veel GARVEN, of Koren, de Kerk jaarlijks van deeze en geene in te vorderen hadde, voor het doen der Zielmissen, op dit, of dat, Altaar.

Ik voorzie wel, dat men hier teegen zoude kun- nen inbrengen, dat de Inkomsten der Geestelijken en Kerken niet *alleen* in GARVEN, of Koren, bestonden, om daar van juist dit Vertrek zoo te noemen: edoch hier op kan ten antwoorde die- pen: dat, wjl het Koren wel een der voornaam- ste Inkomsten uitmaakte; hier de aangenoome stel- regel, dat *naar het voornaamer deel* gemeenlijk de zaaken *genoemd worden*, ook konne plaats heb- ken: gelijk men dus ook een Waapenhuis, *Bus- buis*, noemd; schoon er niet alleen *Schietbusfen*; maar ook ander Krijsgeweer, in bewaard word, en bij de Franschen *Arcenal* (Tuighuis) na *arc* (een *boog*) schoon er meer krijgstuig, dan ouw- lings *boogen*, in worde opgeslooten.

Hier meede zoude ik van het Woord GERV- KAAMER kunnen aftappen: doch in een Brief, mij door een onbekende hand toegezonden, onder- derricht zijnde, dat de Schrijver der *Aanteekenin- gen*, bij de Neederduitsche Uitgaave van *CAYE'S Eerste Christendom*, het Woord GERV-KAA-
C 3 MER,

MER, bij t' zaamentrekking neemt, als GERIEFKAAMER; dunkt mij hier op te moeten antwoorden: dat ik niet kan begrijpen, dat men dit Woord zoo zoude hebben willen t' zaamentrekken; dat de Lettergreep, waarin, en de *accent* des woords; en deszelvs voornaamste kracht van beteekenisfe gelegen is, bijna als uit het gehoor verlooren worde. En, of de gedachte van een ander, mij meede in de boovengemelde Brief voorgehouden, dat naamelijk GERV-KAAMER zoo veel zoude zijn als GE-ERFDENS KAAMER; om dat de GE-ERFDEN der Marken of Buurschappen gewoonlijk in deeze Kerkenkaamers vergaaderden, gegrond zij; laat ik aan anderen ter beoordeeling over.

Dus koome ik dan eindelijk ter overweeging van 't Woord PAPENFOEL, stemmende over een met 't *kwæsten*, bij de oude *Friesen*, en *Noord-Hollanders*, gebruikelijk.

Een mijner Voorzaaten in *Dordrechts* Schoolbestier, ik meene G. J. VOSSIUS, *Vit. Sermon. I. 8.*, onderricht ons, dat het Woord PAP, of PAPPE, afkomstig zij van 't *Latijnsch PAPA* (*Kinder kost*); van waar bij verkleining *papilla*, de *teepet*; dewijl dezelve den kinderen het voedsel toevoerd: doch MATTH. MARTIN. in *Lexic. Philolog.* is van gedachte, dat *papilla* dus genoemd zij; om dat PAPA ouwlings beteekend hebbe een *Vrouwenborst*; van welk gevoelen ik meede niet vreemd ben: te meer, wijl ik meene, dat men noch ten huidigen daage in 't Landschap *Over Yssel* een *Vrouwenborst* PEPPE noemd. Indien men nu hier bijvoegt FOEL, of FOOL, van 't oud *Werkwoord* FOOLEN, beteekenende, gelijk ons *KILIAAN* leerd, *adrectare*, BETASTEN; zal, dunkte mij, hij, die geen verstopte neus heeft, lichtelij

lijk kunnen rieken , wat men met het Woord, PAPEN- of PAPPENFOEL , hebbe willen te kennen geeven.

V E R T O O G,
Over de Woorden,
OIRCONDE, KACKEMICK,
KINDERMANSTIK;
HORSPIL IN DE PATELE,
en
SONNE-LEEN.

Schoon voorgenoomen hadde (hoe zeer anders ook geneegen elk , naar mijn gering vermoogen , van eenig nut te zijn) de Brieven van de zulken , die niet konden goedvinden hunne naamen vol uit te melden , te beantwoorden ; echter wederom door zeeker Brieffchrijver , zich onder teekenende D , verzocht zijnde om eenige opheldering omtrent zommige *Needer Duitfche* Woorden , hebbe ik , om reeden , niet willen afzijn ten genoeg Deszelfs eenige oogenblikken tot het fchrijven van dit Verhoog te befteeden.

Het *Eerfte* Woord , bij zijn E. voorgesteld , naamelijk OIRCONDE , van een oud gebruik zijnde , om daar meede te kennen te geeven , *getuigenis* , *bevestiging* , of *verzekering* , heeft ongetwijffeld zijn afkomst van 't OOR : en wyl de Ouden de zitplaats des geheugens in de *Oorlelle* ftelden ; had men bij de *Romeinen* de gewoonte den

geenen die men verzocht hadde in zekere zaak voor 't Gerichte getuigenis te willen geeven, (a) bij de *Oorlelle* te vatten, om hem dus als 't waare indachtig te doen zijn aan 't geen er was voorgevalen. En dus schijnd uit dit begrip der Ouden ook ontstaan te zijn onze gemeene spreekwijze: *ik kneep dat in 't OOR*; voor, *ik nam dat in opmerking*, of, *ik prentte dat in mijn gebeugen*.

Dat men nu gemeenlijk in 't slot van Verbonden, Overeenkomsten, als anders, noch ten huidigen daage de spreekmanier, *in waarbeids OIRCONDE*, beezigd; zal moogelijk ontstaan zijn uit eene gewoonte, die onze Voorouders zouden kunnen gehad hebben, van malkander bij 't voltrekken van gemelde Verbonden en Overeenkomsten, in naafvolging der *Romeinen*, bij de *Oorlelle* te vatten; ter bevestiging van 't geene onder hen verhandeld was; en om elk dus deszelfs indachtig te doen zijn: schoon ik niet weete, dat mij daar van een voorbeeld is ontmoet, om deeze mijne gisninge daar meede te staaven. (b)

Ten

(a) Volgens 't Formulier: *Licet antestari?* Edoch ik wijde hier omtrent niet verder uit, als zijnde een zaak, die een ieder, eenigzins in de *Romeinſche* Oudheeden bedreeven, niet onbekend is.

(b) Dus schreef ik voorheen: doch naderhand is mij door een Brief van zeeker iemand, mij onbekend, herinnerd, dat ORLERS, in zijne *Beschrijving* van LEYDEN, BL 15, iets ten deezen opzichte aan de hand geeft: althands, de *Secretaris J. VAN HOUT* laat zich daar in deezer voegen hooren: *van gelijcken hebbe ic oude luyden verscheydelyck booren vermanen, dat men van outs gbeen Brieven van eygendomme, van eenigbe vercochte ofte verwreemde gronden, en plach te maecten, maer wat men de Schoolkinderen van de plaetse op de ste (stede) plach*

Ten opzichte van 't *Tweede* Woord, KACKEMICK, door zijn Ed. voorgesteld, behoeve ik weinige woorden te gebruiken: leerende ons KILIAAN, dat zulks ook wel werd uitgebracht, *Alskaks*, en zoo veel te kennen gaf, als *quasi, quasi-vero*, etc.: schijnende men oudtijds *kack* (moogelijk van 't Grieksch *κακος*) gezegd te hebben van 't geen *kwaad* of *valsch* was: gelijk er KILIAAN daarom aanstonds op laat volgen, KACKEPEYS, *Pax ficta, simulata, mala*. Zoo dat *Kackemick* zoo veel zoude zijn als *kwaad gemikt*; of *met een kwaad, of valsch, oogmerk*; *onder eenen kwaaden, of valschen, schijn*.

Nu koome ik tot het *Derde* Woord, door zijn E. voorgedraagen, naamelijk KINDERMANSTIK. De kundige VAN DER SCHELLING, in zijne *Aanteekeningen* op de *Dischplechtigheeden* van ALKEMADE, I. D. Bl. 245, is van gedachte: dat dit Woord zoo veel zoude aanduiden als een KINDERMAALSTUK, ofte wel, KINDER-MAANSTUK: wijl, volgens KILIAAN, *maan*-ouwlings genoemd werd eene zekere Koek of Brood, in de forme van eene *volle* of *halve Maan*. 't Kan zijn: edoch geeve in bedenking, of men niet eenigzins zoude moogen stellen; dat men KINDERMANSTIK gezegd hebbe voor KINDERMAND-STUK, met verzachtinge van de Letter *d*; gelijk in *hanschoen*,

C 5

voor

plach te brenghen, ende voor deselve te verhalen dat sodanigen stuck Lants, Huisngbe, Grond ofte Erve, was vercocht aen sulcken een: en dat zy iselve gedencen, ende in baere oude dagben kennisse ende gbebeuchnisse daer van dragben souden. Ende omme het selfde te beter te onthouden, was een gbewoonte de Jongbens, ten oorconde van dien, bij de ooren te grijpen, ende te reckooren: enz.

voor *handschoen*; *t'hans* voor *t'bands*, of *te bands*; *vonnis*, voor *vondnis*; en meer andere. Zoo dat KINDERMANSTUK zoo veel zij, als een Stuk, 't geen uit de *Kinder- of Luyer-mande* gegeven werd: heedendaagsch de *gezuikerde Boterbam* genaamd.

Aangaande 't Vierde, door den Heer Brieffchrijver voorgestelde, te weten, 't HORSPIL IN DE PATELE, leerd ons M. HAMCONIUS, in *Fris. pag. 87, versf.*, dat men ten tijde van de beruchte on-eenigheeden, tuschen de SCHIERINGERS en VET-KOOPERS ontstaan, onder deeze *partijen* de gewoonte hadde, om bij 't sluiten der maaltijden, die men hield, de touwen of zeelen der opgegeene Ossen, die men malkander hadde ontroofd, in eene *schotel*, (PATENE, of PATELE) op de tafel te brengen, ten einde dus elkander aan te moedigen, om op nieuws weder op den buit los te gaan. Zie verder hier over boovengemelde VAN DER SCHELLING, ter genoemde plaatze, Bl. 466, en *vervolg.* alwaar hij op Bladz. 471, in de *Note*, als iets aanmerkelijks opgeeft, dat men deeze *Koozeelen* HORSPIL genoemd hebbe; daar nochthands oudtijds HORS een *Paard* beteekende. Edoch wie zal ons verzeekeren, dat HORS in 't *Oud-Friesch* niet een algemeene benaaminge van *groot Vee* geweest zij, en dus zoo wel een *Os*, of *Koe*; als een *Paard*, beteekend hebbe? zijnde het wel te denken, dat men ten tijde van die langduurige en heftige tweespald malkander zoo wel met het onrvoeren van Paarden; als Ossen, Koejen, en andere have, zal hebben afbreuk gedaan.

Eindelijk noch door den Heer Brieffchrijver verzocht zijnde eenige onderrichtinge te geeven
aan.

aangaande 't Woord SONNE-LEEN, bij de *Rechtskundigen* FEUDUM SOLARE genaamd; kan ik aan zijn Eds. verzoek niet verder voldoen, dan met alleen te melden, dat men het omtrent de *Naamsreede* deezes Woords niet eens zij: zijnde zommigen van gedachte, dat men dit soort van LEEN dus benoemd hebbe, *om dat het zelve geen anderen Leenbeer erkende dan GOD, en de SON*: anderen; om dat er door zoude verstaan worden zoodaanig LEEN, *'t welk ten eeuwigen daage moet blijven aan eene Stad, Kerk, Broederschap of dergelijke; en dus zonder vernietiging met de SON als 't waare voortduuren.* (c).

Echter, bijaldien ik bij deeze gevoelens mijne gisfinge mach voegen; zoo zoude ik (voorondersteld, dat, volgens de meeninge van zommige Rechtsgeleerden, een SONNE-LEEN eigenlijk geen LEEN; maar een *Alodium* is) niet vreemd zijn van te denken, dat het SONNE-LEEN genaamd zij; om dat het, gelijk de SON van geen der andere geschaapene dingen; zoo ook dit LEEN van niemand, als *Leenbeer*, afhangelijk is.

(c) Eene spreekwijze door OVID. *Amor. I, xv. 15.* en MARTIAL. *L. IX, Ep. 2*, gebeezygd, om de geduurzaamheid eener zaake uit te drukken. Zie ook PSALM 72, vs. 5; en 89, vs. 37.

A A N.

A A N M E R K I N G ,
Over
G E N E S. *Hoofdst. XXXIX, Vs. 6.*

HEt is zeker, dat er in SALOMON's *Spreuken* hier en daar eene zaak gevonden worde, die voorzichtiglijk onder eene verbloemde spreekwijze geboekt is.

Tot dit soort behoord ook 't geen wij lezen HOOFDST. XXX, Vs. 20; en 't welk ongetwijfeld de *ongoorlofde minne-snoeperije* bedoeld, gelijk P. PETIT, *Miscell. Observat.* III, 2. reeds heeft be-toogd.

Op gelijke wijze meend JAC. TOLLIUS, *Fortuit.* CAP. XI, dat men de *gestoolen Waateren*, en het *verborgen Brood*, HOOFDST. IX, Vs. 17, moete neemen.

Dit heeft bij mij de bedenking doen opkoomen, of niet moogelijk door het *Brood*, te deezer plaatze van GENESIS, de *Huisvrouw* van PHARAO's Hooveling, te verstaan zij.

Althands, en de t'zaamenhang van 't Geschied-verhaal in dit *Hoofdst.* schijnd mij tot die gedachte eenige aanleidinge te geeven; en 't geen, *Vs. 59*, geleezen word, *bij heeft mij niets ontbouden, dan u, die zijn vrouwe zijt*, vergeleeken met 't geen, *Vs. 6*, voorkomt, leid ons, dunkt mij, ook derwaarts heenen.

Ik geeve dit hier maar als eene bloote bespiegeling op; dezelve ter naader onderzoek den geenen, die der *Grond-taale* machtig zijn, overlatende.

A A N.

A A N M E R K I N G ,

Op

MATTH. Hoofdst. XXV. Vs. 6.

WIJ leezen hier bij den EUANGELIST :
*Ter middernachts geschiedde een geroep :
 Ziet ! DE BRUIDEGOM KOMT ; gaat uit
 hem te gemoet.*

Het schijnd mij toe , dat men dit zeggen , DE
 BRUIDEGOM KOMT , te deezer plaatze moet
 neemen met een bijzondere naadruk , en als een
 woord van *plechtigheid* gebruikt.

Dus vinde ik bij CATULL. *Carm. Nuptal.* (Brui-
 loft-zang) in 't *begin*:

Vesper adest , juvenes , confurgite. —

Jam VENIET VIRGO , jam dicetur Hymenaeus.

d. i. *De avond is daar , jongelingen , rijst op : —*
— — — — — DE MAAGD (Bruid) ZAL
aanstonds KOOMEN ; men zal zoo zoo de Brui-
loftszang aanbeffen.

En zoo zie ik ook , dat men dit Woord bij an-
 dere vroolijke gelegenheden als een *vreugde-*
galm gebeezigd hebbe. MARTIAL. Lib. VII. Ep. 8,
 over de weederkomst van DOMITIAAN :

Jam licet ingenti dicere voce , VENIT !

d. i. *Men mach nu met een groot gejuich zeggen ,*
HY KOMT ! En bij Denzelfden , Lib. X , Ep. 6.
Quan-

*Quando eques, et pīsti tunica Nilotide Mauri
Ibitis? et populi vox erit una? VENIT!*

d. i. *Wanneer zullen de ruiters, en Mooren in E-
gyptisch gewaad, vooruitgaan; en zal het volk als
uit eenen monde roepen? HY KOMT!*

Zoude men op deeze wijze ook niet moogen
neemen de juich-toon, bij MATTH. Hoofdst. XXI,
Vs. 9? *Gezeegend is Hij, die KOMT in den Naam
des Heeren!*

Men wilde toch met dit enkel woord zijn vuu-
rig verlangen naar; en genoeg, over de komst
van eenen, die afwezig was, te kennen te geven:
waarom men het ook in de *Gebiedende of Wenscben-
de wijze* gebruikt vind, gelijk bij MARTIAL. Lib.
VIII, Ep. 21.

*Jam, Caesar, vel nocte VENI: stent astra licebit,
Non deerit populo, te veniente, dies.*

d. i. *KOM, Caesar, al is 't nacht: al staan de ster-
ren aan den hemel; de dag zal 't volk niet ontbre-
ken, als gij komt.*

En dus vinden wij dit Woord ook bij herhaalin-
ge in 't slot der *Openbaar*. van JOANN. Hoofdst. XXII:
alwaar het ('t geen ik maar, als in 't voorbijgaan,
aanstippe) opmerkelijk is, dat Vs. 5, bijna dezelfde
speelinge gebeezigd worde, als ter laatstgemelde
plaatze van MARTIAAL.

V E R.

O N D E R Z O E K ,
 Over het Woord
 C H A R I V A R I U M .
 Aan den HEERE
 P E T R . N I E U W L A N D ,
Praedikant in 's H A G E .

WEL-EERW.; ZEER GELEERDE HEER!

MY onlangs ter hand gekoomen zijnde UWEL EERW's. twee *Ordeelkundige Brieven* aan den Heere JACOB VISSER, waar in UWEL EERW. en den oorsprong, en 't gebruik zommiger *Latijnsche* en *Grieksche* Woorden naavorscht; hebbe ik dezelve met veel greetigheid gelezen en herlezen: en kan niet anders, dan ten hoogsten bewonderen UWEL EERW's. meer dan gemeene beleezenheid, gepaard met nuttige *Letter-* en *Oudheids-kunde*.

UWEL EERW. onderzoekt onder andere naar de afleiding van 't Woord CHARIVARIUM: en, naa verscheidene gisfingen van anderen te hebben opgegeeven, schijnd UWEL EERW. meest over te hellen tot de afleiding van CARIA; zijnde, gelijk UWEL EERW. op Bladz. 15 opgeeft, *die zijns, welke het raazend gemeen van gebuwde Weduwnaaren of Weduwen afknevelde, ne carinaretur, op dat het niet voortging met op de nieuwgetrouwden te schelden, en hun buwelijk te verguizen.*

Edoch (in vertrouwen, dat UWEL EERW. mij deeze genoemene vrijheid niet kwalijk zal duiden) hebbe ik het gewaagd ook mijne eenvoudige

dige gisfinge ten opzichte van 't Woord CHARIVARIUM, jaan UWELÉERW. door deezen te laten toekoomen.

Het is zeker, dat er zeer veele zaaken, tot de Midden-eeuw behoorende, als met een neevel van duisternis, bij gebrek van echte bescheiden, die ons licht zouden kunnen geeven, bedekt zijn: waar door men dus genoodzaakt word bij enkele gisfinge de afleidinge zommiger Woorden te maaken: echter, hoe naader bij huis, dat ik zoo spreek, dezelve gezocht word; hoe eerder dezelve veeltijds te vinden is.

Zonder derhalven verder af te dwaalen, zal ik UWELÉERW. mijne gedachte, zoo kort moogelijk, over 't Woord CHARIVARIUM mededeelen.

Het komt mij (inzonderheid uit het Besluit van 't Concilie van TOURS, in den jaare 1445, onder Paus NICOLAUS de V, gelijk UWELÉERW. op Bladz. 14, meld) het komt mij, zegge ik, voor: dat het CHARIVARIUM voornaamelijk bestaan hebbe in een ongebonden geschreeuw bij nacht gemaakt.

: Het is UWELÉERW. niet onbekend, hoe naar het geluid, bij Grieken en Latijnen, zommige Zelfitandige, en Werkwoorden, zijn geformeerd geworden.

Om maar een of ander ten voorbeelde aan te voeren: men vind bij de Grieken 't Werkwoord ἀλαλαζειν, en daar van ἀλαλαγμος, van een zeekeer geschreeuw, ἀλαλα! 't geen de krijgslieden voor 't gevecht maakten: dus heeft men bij dezelfden de woorden οἰμωζειν, οἰμωγη, en οἰμωγμα, naar 't klaaglijk geluid, οἶμοι! ook meend

meend FESTUS, dat het Woord OVATIO zoude afkomstig zijn van 't geluid, O! 't geen de vroolijke Soldaaten, als overwinnaars wederkeerende, plachten te maaken, en dus zoo veel zoude zijn, als, OATIO: schoon anderen ons eenen anderen weg heenen wijzen: eindelijk weet men, dat bij MARTIAL. *Lib. I. Epigr. xxxvi*, THALASSIO, als een *Zelfstandig* Woord, word gebeezigd voor de *Bruilof-zang*, naar het roepen, THALASSIO! THALASSIO! bij de bruiloft gebruikelijk.

Zouden wij niet insgelijks de spreekwijze moogen gebruiken, een HOESE! *aanbeffen*, naar het gemeen juichgeluid, HOESE?

Is het dan wel geheel verwerpelijk, te denken, dat insgelijks CHARIVARIUM genaamd zij naar een zeker geluid (moogelijk, *Charrivarri!*) 't geen bij boovengemelde gelegenheid placht gemaakt te worden; en dus, niet het geld, het geen men den raazenden hoop gaf; maar het geschreeuw en getier zelve beteekene?

Verbeeld U eens voor een oogenblik, WEL-EERW. Heer! zulk een geluid, *Charrivarri! Charrivarri!* bij meenigvuldige herhaalinge door mannen, wijven, kinderen, uitgeschreeuwd; en wel inzonderheid in de stille nacht. Wat dunkt U? zoude 't zelve niet zoo verveelende geweest zijn; dat men het gaarne met een stuivertje afkocht?

Het is dus licht te begrijpen, waarom de *Fransen* eene meenigte volks, t'zaamengevloed om iemand als een schrik op 't lijf te jaagen, of in verlegenheid te brengen, *Charivari* noemen.

Misschien vraagt UWEL-EERW., wat denkbeeld men aan dit geschreeuw, *Charrivarri!* gehecht hebbe: edoch, gelijk ik gaarne wil bekennen niet

D

te

te weeten, wat het bij ons aangenoemene *Hoese!* zeggen wil; zoo denke ik ook, dat dit, *Cbarrivarri!* maar een enkel geluid, zonder beteekenisfe, geweest zij.

Dit eene meene ik te hebben opgemerkt, dat men tot dergelijke *exclamatiën* gemeenlijk woorden gebruikte, die, door de Letter-schikkinge, gemakkelijc in de uitspraak waaren; en t'effens een sterk geluid maakten: en, dat dit, *Cbarrivarri!* aan beide deeze oogmerken voldoe; zal, denke ik, UWELÉERW. mij gereedelijc toestaan.

UWELÉERW. dus mijne gedachte meedegedeeld hebbende, schiet er niets meer over, dan dat ik, na UWELÉERW. allen zeegen en welvaart toegewenscht te hebben, mij met verzeekering van waare hoogachtinge onderschrijve,

WELEERW. ZEER GELEERDE HEER!

UWELÉERW's gehoorz. Dienaar,

ANT. DE ROOY.

DORDRECHT,

1. Nov. 1773.

P. S.

Schoon dit tot het Woord CHARIVARIUM niet doet; echter koomt mij bij deeze gelegenheid te binnen eene gewoonte, die, gelijk ik meene, noch op zommige plaatzen van *Gelderland* in zwang gaat: dat men naamelijc s'avonds, of bij nacht, voor de deur van een nieuwgetrouwd ongelijc paar een goed deel hakzel (*gekapt stroo*) werpt, meede om de nieuwgetrouwdén te verguizen.

O N D E R-

O N D E R Z O E K,

Naar de Reeden, waarom de *Romeinsche*
Soldaaten den HEILAND 't Kruis
hebben afgelicht, en aan SIMON
van *Cyrenen* opgelegd.

Aan den HEERE

P E T R. N I E U W L A N D,

Praedikant in 's HAGE.

WEL-EERW. ZEER GELEERDE HEER!

Voor eenige tijd gelegenheid gevonden hebbende, om met UWEL-EERW. in eene vriendelijke briefwisseling te geraaken; neeme ik de vrijheid (vertrouwende, zulks UWEL-EERW. niet onaangenaam zal zijn) UWEL-EERW. ook deeze Letteren te laten toekoomen, onderwerpende heel gaarne mijne aanmerkinge, daar inne vervat, aan UWEL-EERW's welwikkend oordeel.

Meer dan eens is bij mij die bedenking opgekoomen, wat toch den Krijgsknechten, die 's Werelds HEILAND ten Kruisberge heenen dreeven, bewoogen hebbe, om denzelven onderweg 't Kruishout af te neemen; en het SIMON den *Cyreneër* op te leggen, om het naar *Golgotha* te draagen.

Ik weet wel, dat de meeste Uitleggers van gedachte zijn, dat dit zoude zijn geschied, om den HEILAND als 't waare wat te verlichten. Uit meededoogen? Gansch niet. Want, wie kan

gelooven, dat deeze Soldaaten in dit tijdstip eenig medelijden zouden hebben willen oefenen omtrent Hem, dien zij te vooren zoo deerlijk hadden mishandeld; en naderhand geen minder oneere en smaad hebben aangedaan?

Men zal mischjen zeggen: dat, zoo 't niet uit mededogen geschied zij; het mogelijk zal zijn gedaan uit vreeze; dat, bezweek de HEILAND, zij dus in hun oogmerk om Hem bij de Kruisiging noch meer te verguizen, en met baldaadigheid teegens Hem hun hart, om zoo te spreken, op te haalen, zouden misfen.

Edoch, is 't wel te denken, dat de HEILAND, hoe zeer ook gefolterd, reeds ('t zij met eerbied gezegd) zoo verre heen zal geweest zijn, dat Hij bezweek: daar Hij noch, niet lange daar na reeds aan 't Kruishout opgespijkerd zijnde, en veel bloeds verlooren hebbende, meer dan eens met verheevener stemme uitriep?

Zoo 't dan niet uit een soort van barmhartigheid, gelijk ik vaststelle; noch ook uit vreeze, dat CHRISTUS mochte bezwijken, is voortgekoomen; wat mach dan den Krijgsknechten bewoogen hebben, om juist SIMON tot het draagen des Kruises te dwingen.

Om dat hij mischjen (zal mogelijk iemand zeggen) een *gering arbeider* was.

Maar, waaren er dan onder de meenigte geen andere gemeenen? waarom juist gewacht, tot hun deeze CYRENEEUW ontmoetede?

Ik voor mij denke, dat 't zal geschied zijn, om en SIMON; en den HEILAND t'evens, te beschimpen: althands, ik verbeelde mij, dat deeze man den mishandelde JESUS onder de meenigte, die naar *Golgotba* heenen trok, ziende, mogelijk geen

geen onduidelijk teeken van medelijden, 't zij met woorden, 't zij met gebaar, zal gegeven hebben; en dat daar op de Krijgsknechten, die dit zaagen; en, volgens den aart der onbarmhartigen, geene barmhartigheid in eenen anderen konden dulden, (of mischien op een wenk van de een of ander uit de *Jooden*) den man zullen hebben aangerand, en als 't waare gezegd: *kom aan! hebt gij zoo veel medelijden met deezen gewaanden en dwaazen* * **KONING**; *help bem dan den last draagen.*

Maar (zal moogelijk iemand vraagen) konde dat zoo maar gaan? mocht men een man, die van zijnen akker kwam, en bij den weg ging; zoo maar aanpakken, en het smaadelijk Kruishout opleggen?

Doch, wie weet niet, hoe verre de stoutheid en baldaadigheid der Krijgsknechten zomtijds gaat? wie weet niet, hoe verre de baldaadigheid der *Romeinsche* Soldaaten nu en dan gegaan hebbe? En wat zouden zij niet hebben durven doen in een overheerd land; en wel in 't *Joodsche* land; daar de *Jooden* bij den *Romeinen* zoo zeer gehaat, en in verachting waaren?

Uit dit dus beredeneerde ziet **UWLEERW.**, dat het uit enkele schimp- en spotlust bij de Krijgsknechten zoude kunnen zijn voortgekoomen, dat zij **SIMON** geprest hebben 't Kruice op te nemen, en het naar *Golgotha* te draagen.

D 3

Dit

(*) Want; dat men den **HEILAND** voor eenen *simpelen* en *zinneloozen* hebbe gehouden, en Hij dus voor deeze *Heidenen* als de **DWAASHEID** zelfs geweest zij, volgens de uitdrukking van **PAULUS**, *1 Corintb. I. Vs. 23*, dunkt mij, dat niet onduidelijk kan worden afgenoomen uit het *sporpelletje*; 't geen zij met Hem in 't *Praetorium* hebben aangericht; verdraagende Hij alles, zonder de minste teegenweer, zelfs van eenig woord.

Dit dan ten opzichte van de smaad, den CYRE-NEËR aangedaan: maar, wat beschimping lag daar voor den *Heiland* in? Zeer veel, naar mijne gedachte.

De hoofdbeschuldiging van CHRISTUS JESUS heeft ongetwijfeld hier in bestaan; dat Hij zich een KONING hadde genoemd, gelijk zulks uit het Opschrift des Kruizes kan blijken.

Wanneer men nu de bespottingen, door de Krijgsknechten den HEILAND aangedaan, nauwkeurig gaadeslaat; zal men bevinden, dat die allen daar heen gestrekt hebben; om Hem, dien zij voor niet beter, dan een verachte *Slaaf* hielden, nochthands als een KONING, welke naam bij den *Romeinen* zoo zeer gehaat was, op een schimpende wijze ten toon te stellen.

Hier toe bedienen zij zich, mijns bedunkens, ook van deeze gelegenheid; want zich weeder te binnen brengende, dat de HEILAND zich een KONING hadde genoemd, willen zij als 't waare schamper te kennen geeven: *Hoe? een KONING? en dat zonder gevolg van eenig knecht? een KONING? en zelfs een verloekt Kruisbout draagen? neen, neen! dat behoord zoo niet: zie daar! wij zullen Hem eenen Dienaar geeven, die dit achter Hem doe, ὀπισθευ αὐτου*, gelijk het eenen knecht, of slaave, past.

UWELERW. ziet, dat op deeze wijze dit *Grieksch Adverbium* bij *Euangelist* LUCAS een bijzondere kracht krijg; en men het dus niet behoefte uit te leggen, als of SIMON 't achterende des Kruizes zoude getorst hebben, terwijl CHRISTUS het vooreinde droeg, gelijk sommigen gewild hebben.

Hier meede sluite ik. deezen, WELERW. en
ZEER

ZEER GELEERDE HEER ! en na toebiddinge van
's Heeren dierbaarste Zeegeningen , onderschrijve
mij met alle bereidwilligheid ,

UWEL EERW's, ZEER GEL's.
gehoorz. Dienaar,
ANT. DE ROOY.

DORDRECHT,
8. Nov. 1773.

O N D E R Z O E K ,

Naar de Reeden , waarom de *Jooden* de
eerlijke Begraaffenis van J. CHRISTUS
niet hebben zoeken te beletten.

BIJ mij kwam eens ter gelegenheid , dat , na
het verhandelen der Lijdensstoffen , de laatste
liedeplicht , welke JOSEPH van *Arimathaea* met
NICODEMUS den gestorven HEILAND heeft
bewezen , verklaard werd , de bedenking op ;
wat toch de reeden mooge geweest zijn , waarom
de *Jooden* , welke nog nieuwlings zoo zeer teegens
denzelve hadden gewoeld en gewoedet , niet ee-
nige beweging gemaakt hebben , om de *eerlijke*
Begraaffenis van Hem , dien zij toch met een
doodlijken haat gehaater hadden , te stuiten ? *

D 4

Men

* GREGORIUS *Turonensis* , en het *Euang.* van *Nicodemus* (zie WOLFF. *Cur. Philol.* in MATTH. XXVII , 57)
verhaalen , dat JOSEPH om zijn doen in de gevangenis te
zoude gezet zijn : doch wijl andere Schrijvers , zoo veel
ik weete , daar niets van melden ; denke ik , dat dit be-
richt voor een verdichtzel te houden zij.

Men zoude hier op in het algemeen kunnen zeggen: dat zulks geschied zij door de schikkinge van de Godlijke Voorzienigheid en Almacht, welke de harten der menschen in zijne hand heeft, neigd en bestuurd tot zijne wijze eindens; en dat dit dus volgens den voorbepaalden raad en kennisfe GODS zoo heeft moeten zijn.

Edoch, gelijk ik dit van ganschere harte toestemme; zoo kan ik niet zien, dat het tot oneere van het Hooggeduchte OPPERWEEZEN verstrekken zoude; bijaldien men, booven en behalven deeze algemeene reeden, noch een of andere konde uitdenken, welke zoude hebben kunnen aanleidinge geeven, dat de *Jooden* zich in deezen hebben stil gehouden; en die liefdeplicht, welke zeekerlijk tot 'sHEILANDS eere verstrekte, niet zijn te keer gegaan.

Hebben de *Jooden* van dit doen van JOSEPH geweeten, dan niet?

Wat het laatste betreft, dat zij er naamelijk *niet* van zouden geweeten hebben, en dus buiten staat geweest zijn, om zoo'n aanzienlijke begraaffenis te stuiten; daaromtrent doet zich bij mij eenige zwarigheid op.

Zoude de Gerechtsplaats aanstonds na de Kruisiging zoo geheel van aanschouwers ontbloot zijn geworden; dat er niemand, behalven de Krijgsknechten, gesteld om op de Kruiselingen te passen, gebleeven zij, die deeze behandeling van JOSEPH gezien hebbe, of den verbitterden *Jooden* daar van onderrichtinge gaan geeven?

't Is waar, LUCAS (XXIII, 48) bericht ons wel, dat alle de *Schaaren* van de plaatze des Gerechts wederkeerden: edoch door de schaaren schijnen daar ter plaatze niet zoo zeer verstaan te moeten

wor-

worden de vijandige *Jooden*; als wel de zulken, welke, of uit droefheid; of uit verontwaardiging over de slechte behandeling, den HEILAND aangedaan; of eindelijk uit verbaasdheid over de wonderteekenen, die er gebeurd waaren, op hunne borsten sloegen: het geen voorzeeker de verbitterde *Jooden* niet zullen gedaan hebben, die zelfs na den dood den gezeegenden HEILAND den vuilen smaad- en lasternaam van *Verleider* (MATTH. xxvii, 63.) durfden geeven.

Mach men dus eenigzins vermoeden, dat de *Jooden* van het doen van JOSEPH niet onbewust zijn geweest; verdiend het zekerlijk eenige opmerkinge, dat zij zich zoo stil gehouden; en niet getracht hebben te beletten, dat deeze bij hen verachte Kruiceling, welken zij noch in zijne laatste levens-oogenblikken op de schandelijkste wijze hadden gesmaadigd, op zoo een eerlijke en fatzoenlijke wijze door JOSEPH, een Man van zoo veel aanzien, verzeld van NICODEMUS, meede geen Man van laagen rang, werd behandeld.

Is dit toegekoomen uit ontzach voor de achtbaarheid van die Mannen? Dit kan men niet wel toestaan. Hoe? zouden zij JOSEPH en NICODEMUS niet hebben durven teengaan; daar zij noch zoo onlangs onbeschaamd- en stoutheids genoeg hadden, om zelfs den *Landoogd* der *Romeinen* toe te duwen: *Indien gij deezen los laat, zoo zijt gij CAESAR's vriend niet?*

Wat mach dan toch de reeden geweest zijn, waarom zij den Raadsheer in dit opzicht ongemoeid hebben laten geworden?

Men zoude kunnen zeggen: CHRISTUS hadde zich, naar hunne gedachte, niet van het Kruice kunnen verlossen, gelijk zij Hem daar toe hadden

uitgetard; maar was nu dood: Hij, die hun altijd als een scherpe doorn in 't vleesch geweest was, was nu weg: zij hadden verkreegen, daar het hun altijd om was te doen geweest: het konde hun dus nu niet verscheelen, dat Hij *op eene meer, of min fatzoenlijke wijze* begraven werd: Hij moest toch volgens de Wet (DEUTERON. XXI, 23) begraven worden.

Doch niet onvoeglijk dunkt mij dat ook voor reeden kan gegeven worden het aannaaderen van de *Sabbath*, welke zoo zoo stond in te gaan, (waarom ook JOSEPH zelve zoo veel spoed moest maaken, om het Lijk in het nabijgeleegen Graf, (JOANN. XIX; 42) te leggen; dat, zegge ik, het aannaaderen van den *Sabbath* hen belet hebbe eenige beweginge in deezen te onderneemen; en dat zij dus, hoewel ongaarne, wegens gebrek van tijd en gelegenheid, JOSEPH in zijn liefderijk en prijswaardig werk ongestoord hebben laaten voortgaan.

Of zouden ook mogelijk de *Jooden*, gezien hebbende de Wonderteekenen, die er gebeurd waren, eenigzins tot nagedachte gekoomen zijn, of mischien waar mochte zijn 't geen Hij voorzegt hadde; dat Hij naamelijk ten derden daage zoude opstaan, of opgewekt worden? zoo dat ze nu, als met een soort van nieuwsgierigheid bevangen, gedacht hebben: Hij moest toch (gelijk gezegd) begraven worden: geraakte Hij in het graf van JOSEPH; men kreeg Hem dus als in eene verzeekerde plaatze; men wist dan waar Hij begraven werd; men kreeg dus gelegenheid om zeker te weeten, of zijne Voorzegginge waar, dan valsch, geweest waare; men kon ten derden daage gaan zien, of Hij weeder leefde, dan niet?

Al-

Althands schijnd het *verzeegelen* van het Graf eenige aanleidinge te geeven , om te denken , dat hun oogmerk geweest zij , om ten derden daage te gaan onderzoeken , wat er van die zaak waare. Edoch vreezende , dat zijre Vrienden intuschen mochten koomen ; het Zeegel breeken ; Hem steelen , en dan zeggen , dat Hij uit den dooden waare opgestaan ; vervoegen zich hunne Oversten al aantsonds na de Voorbereidinge (MATTH. XXVII , 63) bij den Stadhouder , om hem te verzoeken , dat hij het Graf op de eene of andere wijze wilde laten verzeekeren.

Dus wilden zij dan liever gedoogen dat CHRISTUS deeze eere van eene deftige begraaftenisfe werd aangedaan ; dan naaderhand de gelegenheid misfen , om (bijaldien Hij niet weeder mochte verreezen zijn) zich te beroemen ; en moogelijk ook JOSEPH en NICODEMUS zelven te verwijten , dat zij eenen *valschen Propheet* hadden aangehangen. Doch dit hun oogmerk werd verijdeld ; wijl CHRISTUS 's morgens al vroeg uit den dooden verreezen , en ter Graf-rotze uitgeftapt was.

Hier meede zoude ik dit Vertoog kunnen sluiten : kan echter niet voorbij , de gedachte van den Oordeelkundigen NIEUWLAND over dit Onderwerp , mij door ZYN WELERW. in een Brief meede gedeeld , hier noch toe te doen. Zie daar dan 's Mans schrijven , hier in bestaande : — *dat , volgens 't Roomsche Recht , de Lichaamen der veroordeelden in de macht van den Landvoogd waaren , des door hem aan de Vrienden of Aanverwanten konden geschonken worden. Het was ja , aan de kant van JOSEPH van ARIMATHEA , een stoute daad dit Lijk te vraagen , noverat namque , vel faltem nosse potuit , quod lege Majestatis damnati , sepul-*

sepultura privarentur, uti ex TACITUS notum est: hinc apprime dixit *Euangelista*, *τολμήσας* (want bij wist; althands konde weeten, dat zij, die volgens de *Wet van Hoogste-macht* schennis veroordeeld waaren, onbegraaven bleeven, gelijk uit TACITUS bekend is; en daarom zegd de *Euangelist* recht ter sneede, *τολμήσας*, zich verftoutende:) maar aan de andere zijde was er eene wet van AUGUSTUS bij ULPIANUS: Corpora damnatorum cognatis non sunt deneganda (de lichaamen der veroordeelden moeten den aanvoerwanten niet ontzeid worden) en dus konden noch mochten de Jooden zich teegen dat recht van den Landvoogd verzetten. Confer. MERILL. in not. *Nomico-Phil.* Fascic. 3. CRENI, p. 629, en LARDNER, de *Verit. Histor. Euang.* L. I, C. VIII, p. 282. Enz.

A A N M E R K I N G,

Op

MATTH. Hoofdst. XXVII, Vs. 65.

DE Woorden, *ἔχετε κουστῶδιαν*, hier ter plaatze te vinden, zijn door de Onzen overgezet in de AANTOONENDE WYZE, *Gijlieden hebt eene wacht*. Anderen willen liever in de GEBIEDENDE WYZE, *hebt gijl. d. i. neemt eene wacht*.

Wat mij betreft; ik zoude het met de Onzen neemen in de AANTOONENDE WYZE: zoo echter; dat ik mij den *Stadhouder* PILATUS verbeelde, als moede geworden zijnde der herhaal-

haalde aanzoeken der *Jooden*, in de zaak van CHRISTUS; en thands als in drift teegens dezelve uitvaarende, als of hij zeide: *pas hebt gijl. mij koomen lastig vallen met uw verzoek, dat ik het Op-schrift des Kruiges veranderen zoude**, nu koomt gijl. al weeder mij het hoofd warm maaken: ik hebbe ul. immers eene wacht, ter gelegenheid van uw Feest, toegestaan: wat beboeft gijl. mij dus te koomen ontrusten? bediend u van die wacht, doet daar meede; en met het graf, zoo als gijlieden bet verstaat en goedvind.

Want dat de *Stadbouder* in deeze tijdsomstandigheid (moogelijk ook uit wroeging van zijn ge-weeten) in niet minder dan een bedaarde gemoeds-gefteldheid geweest zij, dunkt mij, dat niet onduidelijk is af te neemen uit zijn bitsch antwoord, den *Jooden* bij hun voorig verzoek toegeduwd: *dat ik geschreeven hebbe, dat hebbe ik geschreeven; en zal dus, zonder verandering, geschreeven blijven.*

Althands, boovengemelde woorden schijnen mij toe, dus genoomen, veel meer nadruk te hebben; dan dat men ze in eene eenvoudige en *flaauwe* AANTOONENDE WYZE begrije uitgesprooken te zijn.

* JOANN. *Hoofdst. XIX, Vs. 21.* Volgens den draad van 't Geschied-verhaal daar ter plaatze, zoude het schijnen, dat het voorgevallene tuschen de *Jooden* en PILATUS; en door JOANN. van *Vs. 20—22*, opgegeeven, op den *Kruis-berg* voorgevallen zij, en dus PILATUS daar moete teegenwoordig zijn geweest, 't geen niet te vermoeden is. Dit heeft dus zommigen gelegenheid gegeeven om te denken, dat dit voor 't *Rechtbuis* zoude zijn voorgevallen: aan welk gevoelen ik mijn zeegel niet kan strijken. Mij dunkt derhalven dat, alle onzeekerheid in deezen zal verdwijnen, bijaldien men opgemelde *drie Versen*, als een *tuschen-reede*, tuschen twee haakjes bevat.

G E.

G E D A C H T E
Over de
O I R S P R O N G
der
P I N X T E R - B L O E M E N .

Aan den H E E R E
P E T R . N I E U W L A N D ,
Praedikant in 's H A G E .

WEL-EERW. ZEER GELEERDE HEER!

OM eenigzins aan UWEL EERW's. verzoek , en r'eevens aan mijne gedaane belofte , ten opzichte van den *Oirsprong der PINXTER-BLOEMEN*, te voldoen; hebbe ik de eere UWEL EERW. deezen toe te zenden.

Zie daar dan mijne gisfinge hier omtrent!

Dat het *Pinxter-feest* der *Christenen* in navolging van dat der *Jooden* gevierd word , stelle ik vast: doch dat de PINXTER-BLOEMEN zouden een nabootzing zijn van de *Floralia* der *Romeinen*, gelijk UWEL EERW. in bedenking geeft; daar aan twijffele zeer: schoon het opçieren der PINXTER-BLOEMEN in den eersten opslag eenige aanleiding daar toe schijnd te geeven.

't Is waar: *Flora* werd als de *Bloem Godin* geëerd: echter had men, zoo veel ik mij kan herinneren , bij haar *Feest* niet bij uitstek meer met
Bloe-

Bloemen op , dan bij zommige andere Feesten ; § hebbende de *Floralia* meest bestaan in het bedrijven van allerlye dartel- en onbandigheeden. Zie OVID. *Fast.* V, 331. MARTIAL. I. 36. LACTANT. *Divin. Instit.* I, 20. SCHOLIAST. *Juvenal. Sat.* VI, 250.

De vraag blijft derhalven dan noch , waar de gewoonte zij van daan gekoomen , om op *Pinxter-tijd* Jongens of Meisjens , met Bloemen opgeçierd ,
al

§ OVIDIUS zegd wel , *Fast.* IV , vs. 945 ,

Mille venit variis florum Dea nexa coronis.

Doch dit is een Dichterlijke schrijf-zwier ; alleen bewijzende , dat *Flora* over het talrijk Bloemen-heir gesteld was. En dat dezelfde Dichter , *Lib.* V , 335 , van de *Floralia* zingd :

*Tempora sutilibus cinguntur tota coronis ,
Et latet injecta splendida mensa rosa ,*

doed ook niet af : want bij de *Vinalia* (ingesteld , gelijk men meend , ter eere van *Venus*) was men ook met bloemen in de weer. Zie *Fast.* IV , 870. Op de *Cerealia* werden de Ploeg-osfen bekransd , gelijk blijkt uit TIBULL. II , I , 8. En op 't Feest van *Vesta* had men de gewoonte , om Ezels met bloemkransfen door de Stad om te leiden , en de Molens met bloemen op te çieren. Zie wederom OVID. *Fast.* VI , 310 , *seq.* PROPERT. IV , I , 21. Ik denke derhalven , met SALMUTH over PANCIROL. *Rer. Deperdit.* p. 419 , dat de *Floralia* een naauwer overeenkomst hebben met de *Majumae* : (een Feest 't geen met het begin van *Maij* gevierd werd) dan met onze zoogenaamde PINXTER-BLOEMEN : zijnde mogelijk het planten van *Mey-boomen* , en ophangen van *Mey-kransfen* , en het dansen daar onder , noch een overblijfsel van gemelde *Majumae* , welke met het bedrijven van allerlye vermaakelijkheden wierden gevierd. Zie verder hier over ANDR. RIVIN. in GRAEV. *Syntagm. Disfertat.*

zingende , door de straaten om te leiden ?

Voor als noch denke , dat enkele beedelzucht hier toe hebbe aanleidinge gegeven , § die men door dit bloemtoozel , en daar bij gebruikelijke gezangen , als 't waare wat fatzenlijker heeft willen maaken ; geevende daar toe het bloemfaizoen goede gelegenheid aan de hand.

't Is toch bekend , dat men al van ouds op de groote Feestdaagen gbed çier placht te maaken , waar toe een stuivertje wierd vereischt: dit bij den gemeenen hoop meestal ontbrekende ; zocht men het dus door die , en dergelijke middelen , machtig te worden.

Zoo had men ook ouwlings , (en men heeft noch ten huidigen daage hier en daar) de gewoonte , om op *St. Marten* in de Maand *Nov.* , met een korf bij de huizen rond te gaan ; en onder het zingen van zeeker liedeken , brandstoffè te verzaamelen : waarom men dien dach placht te noemen *Schuddekorfsdag* , gelijk ik zie in een oud Privilegie , door Schout en Scheepenen van *Dordrecht* aan de Wolleweevers verleend , en te vinden in de *Handoesten* en *Privilegien* van *Dordrecht* , door den *WelEd. Gestr. Heer* en *Mr. P. H. VAN DE WALL* bij een gezaameld en in 't licht gegeven , I. *Afdeel.* Bl. 52.

Dus hadden op den 2. van *Sprokkel-maand* (anders , naar het *verlichten der Kerken* , *MARIAE Lichtmis* genaamd) zommige losbollen de gewoonte , bij de straaten om te loopen ; en , onder het

- § Zoo waaren de Priesters van *Cybele* gewoon , het beeld van die Godinne omvoerende , *duiten op te baa- len.* - Zie mijne *Conjectur. Critic.* pag. 91 : en wel onder het klinken van allerlye Speeltuig ; schoon niet , om vreugde te verwekken. Zie *MARTIAL. XIV, Epigr. 204.* *OID. Fast. IV, vs. 183.* *Ex Pont. 1, 1. vs. 36, seqq.* aldaar door mij aangehaald.

aanrichten van narrepotzen (waar van daan men noch zeeker slag van menschen den naam van *licht-misfen* geeft) geld op te haalen.

Bekend is ook het gebruik, dat op *Vasten-avond* in veele plaatzen noch huidendaags de zoogenaamde *Rommelpot* omgaat, al meede om een stui-vertje op te haalen.

Echter kan 't zijn, dat men in oude daagen deeze gewoontens hebbe ingevoerd, althands toegelaaten; om door deeze uiterlijkheden 't gemeen, 't geen veel al leezen nog schrijven kon, aan een zeeker jaargedeelte te doen gedenken, en dus diergelijke dingen te doen strekken tot een zoort van *Almanach*: gelijk ook (al meede om den gemeenen man te gemoet te koomen) de *dagteekeningen* in oude Brieven en Papieren meest luiden, niet, op den *zoo-veelften* van *die*, of *die*, *Maand*; maar op *St. Pieter*, *St. Jacob*, enz., ofte wel, *zoo veel tijd voor*, of *na*, *die*, of *die*, *Feestdag*.

En waarlijk: vraagt men noch heedendaags, (gelijk ik zulks wel eens ondervonden hebbe) veelen nit het domme gemeen, hoe verre men in 't jaar gevorderd zij; zij weeten van van *St. Jan*; van *St. Victor*; van *Pinxteren*; van *Allerbeiligen*, enz. maar geenzins van den *zoo-*, of *zooveelften van die*, of *die*, *Maand*.

Gelijk nu het omleiden van de **PINXTER-BLOEMEN** meest tot vermaak der Kinderen schijnde te zijn ingevoerd; zoo zijn er meer Feestdaagen, welker uiterlijkheden voornaamelijk voor dezelve zijn ingericht; als, het *loopen met Keersjes*, en het *springen daar over heen*, op *drie Koningen* *; het *schieten met gecouleurde Eijeren*, op *Paaschen*;

E

het

(C) Eeven gelijk men ouwlings op de *Patilia* vuurtjes stook-

het uitdeelen van Panificia, en andere lekkernijen, op *St. Nicolaas*: door alle welke gebruiken zij af van jongs op de tijden des jaars leerden onderscheiden, en als 't waare een *Almanack* in 't hoofd kreegen.

Vraagt eindelijk UWEL EERW. waarom men juist op *Pinxter-tijd* Kinderen, met Bloemen bekranst, omleide? Ik denke, om geen andere reeden, dan (gelijk reeds hooven met een woord hebbe aangeroord) om de aankomst der *Lente*, die met Bloemen gehuld is, te begroeten; en dus aan dit Jaargedeelte, door deszelfs voornaame voortbrengzel, te doen gedenken.

- Waar van daan is toch gekoomen de gewoonte om elkander, bij 't *Vasten-avondfeest*, op *Eijerpannekoeken* te vergasten; anders, dan om dat de landlieden hier door hun genoegen hebben willen toonen over de aankomst van die tijd, op welke de Hoenderen gemeenlijk weeder beginnen te leggen; als maakende de Eijeren meede een goed gedeelte hunner inkomsten uit? En schijnd deeze gewoonte van 't Land in de Steeden te zijn overgevoomen; wijl mischien de Boeren ouwlings op die tijd hunnen Landbeeren, 't zij als een vrijwillige gifte; 't zij als een jaarlijksche Last, eenige Eijeren hebben opgebracht.

Waar van daan is 't gebruik gekoomen, dat men elkander op *St. Marten* in 't Landschap *Over-Iffel*, en elders, op eene vette *Gans* onthaald; anders, dan om al meede aan dit Jaargetijde, door dit aangenaam voortbrengzel, 't geen dan op zijn best is,

stookte, en daar al spelende overheen sprong. Zie *Ovid, Fast. IV, 727*, en aldaar *HEINS*. Van welk gebruik het stookken van *Paasch-vuur* en mogelijk noch een overblijfsel is.

te doen indachtig zijn? Ik zwijge van de *Harstmaalen*, zoo algemeen in alle oorden onzes *Vaderlands* gebruikelijk.

Dit is dan, WEL EERWAARDE, ZEER GELEERDE HEER! 't geen mij bij gisfinge aangaande de oorsprong der PINXTER-BLOEMEN te binnen kwam: mishagd 't zelve UWEL EERW. niet geheel; 't zal mij aangenaam zijn, die bij sluiting deezes de eere hebbe mij met groetenis, en verzeekering van alle hoogachtinge, te onderschrijven,

UWEL EERW's, ZEER GEL's.
gehoorz. Dienaar,
ANT. DE ROOY.

DORDRECHT,
14 Nov. 1773.

Naa dat ik deezen Brief aan den WEL EERW. NIEUWLAND had afgezonden; kreeg ik zeer onlangs gevallen uit *Duitschland* eenige *Latijnsche*, en met de hand geschreevene *Brieven* van zekere PETRUS ARNHEMENSIS, welke in 't midden van de XVIe Eeuw leefde,

Uit eenen derzelve, aan zijn Zoon, des tijdes te *Deoenter*, alwaar toen een zeer vermaard School was, de Taalen leerende, zie ik; dat het in die tijd ter zelve plaatze de gewoonte was; dat de *Leerlingen* jaarlijks op *Pinxteren* een meenigte *Bloemen* gingen plukken voor den *Schoolvoogd*; welke dezelve dan vervolgens ten geschenk zond aan de *Heeren* van *Regeering*, als ook aan de *Priesters*, en alfen, die zucht voor de beschaafde Letteren hadden: waar meede dan deeze hunne huizen vercierden.

Eenvoudige gewoonte waarlijk! te meer, wijl deeze *Bloemen* (zoo ik anders den *Briefschrijver* wel begreepen hebbe) maar gemeene *Booter-bloemen* zijn geweest.

A A N H A N G Z E L ,

(Tot *Bladz. 61.*)Over *M A T T H. Hoofdst. XXVII, Vs. 66:*

Dat het Graf, waar in de gestorvene HEILAND gelegd is, JOSEPH van *Arimathea* eigendommelijk toebehoord hebbe; daar aan laat ons MATTHAEUS, in boovengemeld *Hoofdst. Vs. 60*, niet twijffelen.

Hiet was derhalven een stout bestaan der *Jooden*; dat zij, ziende, dat PILATUS zich verder met de zaak van JESUS (althands gelijk het mij toeschijnd) niet bemoejen wilde, ondernaamen, zich van 't Graf, 't geen een ander, en wel een Man van zoo veel aanzien, toebehoorde, door de *verzeegeling* als 't waare meester te maaken: want dat deeze *Verzeegeling* op last des *Stadhouders*, en met deszelfs *Zeegel*, gelijk zommige gewild hebben, geschied' zij, is bij mij niet klaar.

PILATUS had hun naar gewoonte eene Wacht op die tijd toegestaan: daar konden zij meede leeven naar welgevallen: liefst denke ik derhalven, dat zij deeze Wacht voornaamelijk gebruikt hebben tot dekking van hun *Zeegel*.

Hier teegen in te brengen 't geen, *Hoofdst. xxviii, Vs. 14*, gelezen word; en daar uit te willen besluiten; dat de Wacht, op uitdrukkelijk bevel des *Stadhouders* zich naar 't Graf begeeven hebbe, gaat niet aan: want schoon zij zulks niet op deszelfs uitdrukkelijke last gedaan hadde; bleef zij evenwel, volgens de gestreng Romeinsche Krijgstucht, strafbaar; indien zij in 't waarneemen van haar post zorgeloos geweest was.

Doch

Doch, om weeder ter zaake te koomen: iemand zoude moogen zeggen, dat, dit *verzeegelen* moogelijk op last van den *Joodschen Raad* geschied zijnde, JOSEPH zich daar teegen niet heeft durven verzetten. — Had echter JOSEPH, daar hem PILATUS het Lijk ter begraavinge had geschonken, zich bij denzelven vervoegd, en over dit doen der *Jooden* klagtig gevallen; de *Stadhouder* zoude hem, denke ik, (als zijnde nu een zaak van een andere natuur) wel recht gedaan, en hun dit stout bestaan verleerd hebben.

Een van beiden is derhalven waar: of, JOSEPH heeft van dit *verzeegelen* niet geweeten; of, zoo hij daar van bewust geweest is; heeft hij door dit toe te laten een doorflaand bewijs willen geeven, dat hij, die nu doorde begraavinge van CHRISTUS openlijk voor een Vriend Deszelfs uitkwam, wel mocht lijden, dat zij het Graf naar hun goedvinden met *Zeegel* en *Wacht* verzeekerden, als hebbende hij geen 't minste oogmerk, om, of alleen; of met andere Leerlingen ('t geen de *Jooden* voorgaaven te vreezen) het Lijk bij nacht uit 't Graf te nemen; en dan uit te strooijen, dat JESUS uit den doode verreezen was: zich verzeekerd houdende ('t zij hij van de aanstaande wederopstandinge eenig voor-bezef gehad hebbe, of niet) dat al 't gunt de HEILAND voorzegt hadde, door de uitkomst zoude bewaarheid worden.

E I N D E.

[faded paragraph of text]

[faded paragraph of text]

[faded text]

